

ชาติพันธุ์ในเมืองน่าน

ภูเดช แสนสา

พื้นที่เมืองน่านและเมืองบิรวารที่ปัจจุบันรวมกันเป็นจังหวัดน่าน ปรากฏมีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานหลายครั้ง ทั้งจากการอพยพเคลื่อนย้าย การศึกสงคราม การค้าขาย และการแต่งงาน ชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านมีทั้งชาติพันธุ์พื้นที่ราบและพื้นที่สูง ชาติพันธุ์พื้นที่ราบ ได้แก่ กาว ไทยวน ไทลื้อ ไทเขิน ไทพวน (ลาวพวน) และไทใหญ่ ชาติพันธุ์พื้นที่สูง ได้แก่ ลัวะ ก่อ ม้ง เมี่ยน ขมุ และมลาปรี

๑. กาว

ชาวกาวเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เก่าแก่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองน่าน เมืองแพร่ และเมืองงาว (อำเภอเมืองงาว จังหวัดลำปาง ในปัจจุบัน) มีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในศิลาจารึกปู่หลานสบถกันเมื่อพ.ศ.๑๙๓๕ เรียกบรรพบุรุษของกษัตริย์น่านและกษัตริย์แพร่ว่า “ด้าพงศ์กาว” เมืองน่านและเมืองแพร่ถูกตั้งอยู่ภายใต้อิทธิพลแคว้นสุโขทัยระยะเวลายาวนาน ในสมัยพระยาสิทธิ และเคยยกทัพมาช่วยสุโขทัยรบกับอาณาจักรอยุธยาเมื่อ พ.ศ.๑๙๑๙ และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกษัตริย์สุโขทัย ดังที่ปรากฏในพงศาวดารน่านว่าเมื่อเกิดปัญหาแย่งชิงอำนาจภายในเมือง ฝ่ายแพ้วจะหนีลงมาพึ่งพระยาเชลียง เจ้าเมืองสุโขทัย

นอกจากจะมีชาวกาวในจังหวัดแพร่และน่านแล้วอาจจะมีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย และประเทศลาว ที่เดิมเคยเป็นพื้นที่ของอาณาจักรล้านช้าง เพราะเมืองน่านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลวงพระบางมาตั้งแต่ครั้งพระเจ้าฟ้ารุ่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เคยมีหัวเมืองลาวกาว ประกอบด้วยเมืองสำคัญ ๗ เมืองคือ อุบลราชธานี นครจำปาศักดิ์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ เมื่อเปลี่ยนการปกครองหัวเมืองเป็นระบอบมณฑลเทศาภิบาล หัวเมืองลาวกาวจึงเป็นมณฑลลาวกาว ซึ่งตั้งกองบัญชาการมณฑล ณ เมืองอุบลราชธานี โดยมีกรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวกาวคนแรก และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ และเป็นมณฑลอีสานเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๓¹

ชาวกาวจึงเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองน่าน เมืองบิรวาร และใกล้เคียง ดังปรากฏหลักฐานเรียกคนดั้งเดิมบริเวณเมืองน่านว่าเป็นชาวกาว และเรียกเมืองน่านว่า “เมืองกาว” เช่น

¹ ประเสริฐ วัฒน นคร, มา กาว ลาว ขนชาติ ในประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๗๒ – ๒๗๕.

“...เมื่อตติยสักกราช ๗๒๗ ตัว (พ.ศ.๑๙๐๘) ปีกัดได้ ส่นำกุญชร ชาวท้าวไท
เรียกร้องกันมาแปลงโรงหลวง...”²

“...ดูที่ทุกถั่ววันที่เมืองท้าวท้าวพันพูเพียงที่ควรจุธาตุ...”³

ปัจจุบันอัตลักษณ์และหมู่บ้านของชาวท้าวไม่สามารถชี้ชัดได้ เนื่องจากได้ผสมกลมกลืนกับ
ชาวไทยวนไปแล้ว

๒. ไทยวน

“ไทยวน” หรือ “ไทโยน” คำนี้สันนิษฐานว่ามาจากเรียกชาวเมืองที่อยู่ในแคว้น
“โยนนคร” ไทยวนเป็นชาติพันธุ์เก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองน่านและเมืองบริวาร ร่วมกับ
ชาวท้าวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว จึงปรากฏตำนานพื้นเมืองน่านกล่าวถึงคนกลุ่มสำคัญและมีบทบาท
สูงของเมืองน่านคือ “ชาวท้าว” และ “ชาวไท” (ไทยวน) ปัจจุบันชาวไทยวนเป็นชนกลุ่มหลักของ
เมืองน่าน ที่มีอัตลักษณ์และบ่งบอกหมู่บ้านได้ชัดเจน ดังปรากฏกล่าวถึงชาวไทยวนร่วมกับชาวท้าว
ในตำนานพื้นเมืองน่านว่า

“...เมื่อตติยสักกราช ๗๒๗ ตัว (พ.ศ.๑๙๐๘) ปีกัดได้ ส่นำกุญชร ชาวท้าวไท
เรียกร้องกันมาแปลงโรงหลวง...”⁴

๒.๑ ภาษา

ชาวไทยวนมีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ภาษาเขียนเรียกว่า อักษรธรรมล้านนา หรือ ตัว
เมือง พัฒนามาจากอักษรอมฤตโบราณ เช่นเดียวกับอักษรพม่า พบได้ทั่วไปในวัดทางภาคเหนือของ
ประเทศไทย (ส่วนที่เป็นเขตอาณาจักรล้านนาเดิมและเขตที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านนาบางแห่ง)
อักษรธรรมล้านนายังได้แพร่หลายเข้าไปยังอาณาจักรล้านช้าง ผ่านความสัมพันธ์ทางการทูตและทาง
ศาสนาระหว่างล้านนากับล้านช้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ร่วมสมัยกับพระเจ้าโพธิสาลราช

² สรัสวดี อ๋องสกุล, **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

³ สรัสวดี อ๋องสกุล, **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

⁴ สรัสวดี อ๋องสกุล, **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้าง เป็นต้นคำของการวิวัฒนาการของแบบอักษรที่เรียกว่า อักษรธรรมลาว (หรือที่เรียกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยว่า "อักษรธรรมอีสาน") ในเวลาต่อมา

อักษรธรรมล้านนาจัดตามกลุ่มพยัญชนะวรรคตามพยัญชนะภาษาบาลี แบ่งออกเป็น ๕ วรรค วรรคละ ๕ ตัว เรียกว่า "พยัญชนะวรรค" หรือ "พยัญชนะในวรรค" อีก ๘ ตัวไม่จัดอยู่ในวรรค เรียกว่า "พยัญชนะอวรรค" หรือ "พยัญชนะนอกวรรค" หรือ "พยัญชนะเศษวรรค" ส่วนการอ่านออกเสียงเรียกพยัญชนะทั้งหมดนั้น จะเรียกว่า "ตัว" เช่น ตัว กะ/ก/ ตัว ขะ/ข/ ตัว จะ/จ/ เป็นต้น

เสียงวรรณยุกต์

เนื่องจากล้านนาได้นำเอาระบบอักษรวิธีของมอญมาใช้โดยแทบจะไม่มีปรับเปลี่ยนเลย และภาษามอญเองก็เป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์ ดังนั้นในอดีตจึงไม่ปรากฏว่ามีการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ในการเขียนอักษรธรรมล้านนาเลย จนกระทั่งในระยะหลังเมื่ออิทธิพลของสยามแผ่เข้าไปในล้านนาจึงปรากฏการใช้รูปวรรณยุกต์ในการเขียนอักษรธรรมล้านนา ภาษาล้านนาสามารถผันได้ ๖ เสียง (อาจผันได้มากที่สุด ๗ หรือ ๘ เสียง แต่ในแต่ละท้องถิ่นจะใช้เพียง ๖ เสียง) การผันจะใช้การจับคู่กันระหว่างอักษรสูงกับอักษรต่ำจึงทำให้ต้องใช้วรรณยุกต์เพียง ๒ รูปเท่านั้น คือ เอก กับ โท (เทียบภาษาไทยกลาง)

ไทยวนเมืองน่าน

ที่มา : ประทวน สอนสิริ

๒.๒ เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของชาวไทยวนเมืองน่าน อ้างอิงตามประวัติศาสตร์จากบันทึกของชาวตะวันตก หลักฐานทางโบราณคดี และการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ผู้ชายยุคเก่านิยมสักขาลาย คือ การสักยันต์ด้วยหมึกดำ ไวยมยามีลักษณะเกล้าเป็นมวยมนอยู่กลางศีรษะ บางคนจะโพกผ้ารัดรอบ

ศึระะ บางคนก็ตัดผมสั้นอย่างทรงมหาดไทย ผ้านุ่งของผู้ชายเป็นผ้าพื้นที่ทำด้วยฝ้ายปั่นมือ ลาย โกง คือลายที่มีสีดำสลับขาว ก็คือผ้าขาวม้าในปัจจุบันแต่ทอด้วยฝ้ายปั่นมือ ซึ่งมีวิธีนุ่ง ๓ แบบ คือ

(๑) การนุ่งแบบปกติจะรวบตรงเอวแล้วเหน็บตรงกึ่งกลาง มีบางส่วนเหลือปล่อยห้อยลงมา จากเอว คือการนุ่งแบบลอยชาย

(๒) จับรวบเหน็บตรงเอว ส่วนชายอีกด้านหนึ่งดึงไปเหน็บไว้ด้านหลังคล้ายกับนุ่งโจง กระเบน เรียกว่า “นุ่งผ้าต้อย”

(๓) นุ่งผ้าที่มุ่งความกระชับรัดกุมจนมองเห็นสะโพกทั้ง ๒ ข้างเผยให้เห็นรอยสักได้ชัดเจน เรียกว่า “เค็ดม้าม” ในเมื่อต้องการความกระฉับกระเฉงสะดวกในการต่อสู้ ทำงาน ขุดดิน ทำไร่ ทำนา และขี่ควาย

ในการนุ่งผ้าทั้ง ๓ แบบนี้ ส่วนบนจะเปลือยอก จะไม่สวมเสื้อ แม้ในยามหนาวก็จะใช้ผ้า ตุ่ม (ผ้าห่มเนื้อบางกว่าผ้านวม) ปกคลุมร่างกาย สีของผ้าจะย้อมด้วยสีจากพืช เช่น คราม มะเกลือ หรือแก่นขนุน เป็นต้น เวลาเดินป่าจะนิยมสวมรองเท้าทำด้วยหนังควาย มีสายคิประหว่างหัวแม่เท้า กับนิ้วชี้ไม่หุ้มส้น สะพายย่าม ส่วนเตี้ยหรือกางเกงที่ใช้นุ่งมีในระยะหลัง รับวัฒนธรรมจากชาวไทย ลื้อ มีรูปแบบคล้ายกับกางเกงจีน คือ ตัวโต เป้าหลวม เมื่อตัดเย็บจะมีแนวตะเข็บถึง ๕ แนวจึง เรียกว่า “เตี้ยวดุก” จะมีทั้งแบบขาสั้น ครึ่งหน้าแข้ง และชนิดยาวถึงข้อเท้า

การสวมเสื้อนิยมกันในตอนหลัง พบหลักฐานชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีลักษณะเป็นเสื้อ คอกกลมแขนสั้นและแขนยาวผ่าหน้าตลอดผูกเชือกหรือติดกระดุมสีของเสื้อเป็นสีขาวย่นของใยฝ้าย บางครั้งย้อมครามที่เรียกว่า “จกหม้อห้อม” ในบรรดาเจ้านายแล้ว เสื้อผ้าที่ใช้ในโอกาสพิเศษหรือ เป็นพิธีการจะนุ่งผ้าไหมโจงกระเบน เสื้อแขนยาวแบบเสื้อพระราชทาน มีผ้าไหมคาดเอว ต่อมาได้มี การนิยมนุ่งผ้าม่วง สวมเสื้อราชปะแตน สวมถุงเท้ายาวสีขาว พร้อมด้วยรองเท้าคัชชูสีดำ เช่นเดียวกับทางกรุงเทพฯ นิยมไว้ทรงผมมหาดไทยแบบภาคกลาง

การแต่งกายของสตรีชาวไทยวนเมื่อนานที่เป็นเอกลักษณ์มาแต่เดิม นิยมเกล้าผมมวยสูง กลางศึระะ ขมวดปอยผมส่วนหนึ่ง เสียบมวยผมไว้แล้วปักปิ่นหรือเสียบดอกไม้ประดับ (จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ และผนังวัดหนองบัว) นุ่งผ้าชิ้นคำเคิบตัวขึ้นป้องยกดอกและคาดก้นต่อตีนด้วยผ้าจก

คาร์ล บ็อค กล่าวไว้ว่า เวลานุ่งขึ้นจะใช้พันรอบตัวให้ชายทับซ้อนกันและเหน็บชายนอกไว้ ข้างเอว ไม่นิยมสวมเสื้อ การเปลือยอกถือเป็นเรื่องธรรมดาของสตรีชาวนานและล้านนาในอดีต มี เพียงผ้าห่มหรือผ้าแถบเรียกว่าผ้าดอง สีขาว สีเหลือง หรือสีชมพูอ่อน สีนี้เป็นที่นิยมกันมาก การ ห่มผ้ามีหลายแบบตามความพึงพอใจของแต่ละคน บางคนห่มโดยใช้ผ้าพาดไหล่คลุมถึงหน้าอกด้าน หนึ่งแล้วสอดชายผ้าไปใต้แขนด้านตรงข้ามอ้อมมาข้างหลังแล้วพันตลบขึ้น จนชายผ้าจรดชายผ้าอีก ด้านหนึ่งที่ห้อยไว้ตั้งแต่ที่แรก ส่วนมากมักปล่อยให้ชายผ้าห้อยอยู่ (ห่มแบบสองไหล่) แต่บางคนก็

เหน็บชายผ้าไว้แน่น (ห่มแบบผ้าแถบ) บางคนใช้ห่มเฉียงแบบสไบเรียกว่า “สะห้วยแหล่ง” หรือนุ่งผ้าขึ้นทอมือลายขวางลำตัวเก็บมุก คาดก่าน ต่อตีนจก

จากการสำรวจและเก็บสะสมของผู้สะสมผ้าทอโบราณของเมืองน่าน พบว่าแต่ละผืนผ้าที่มีอายุโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๕๐ - ๑๐๐ ปี โดยศึกษาจากเส้นใย สีย้อม วัสดุที่ใช้ทอ ลวดลาย โครงสร้าง ส่วนใหญ่จะมีความยาวถึง ๔๐ นิ้ว แต่หน้าแคบไม่เกิน ๓๐ นิ้ว เนื้อผ้าบางเรียบแน่น บางผืนผิวสัมผัสเรียบแห้งเหมือนกับกระดาษสมุด เพราะทอจากฝ้ายโรงงานที่ผลิตมาจากพม่าสมัยที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ เป็นข้อสังเกตของผ้าทอโบราณที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๕๐ ปี การสวมใส่เสื้อเป็นความนิยมในระยะหลัง (ราวปลายรัชกาลที่ ๕) เสื้อจะเป็นเสื้อที่ตัดเย็บจากผ้าทอมือสีขาวตุ่น ซึ่งเป็นสีของฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองหรือผ้าไหมเนื้อแน่น รูปแบบของเสื้อมีหลายแบบคือ เสื้อคอกลม ตัวหลวม แขนกระบอกต่อแขนต่ำ ฝักอกตลอด ผูกเชือกหรือติดปุ่มต่อมแต่็บ (กระดุมแป็บ) มีกระเป๋าทิ้งสองข้าง ไม่นิยมสวมรองเท้าแต่จะมีรองเท้าลำลองที่ทำด้วยไม้ไผ่ใส่เดินตามบ้าน มีลักษณะพอดีกับฝ่าเท้า มีปุ่มระหว่างหัวแม่เท้ากับนิ้วชี้ไว้ค้ำ เวลาเดินมีเสียงดังกระทบพื้นว่า “ก๊อบก๊อบ”

สำหรับหญิงที่มีฐานะดี นิยมสวมสร้อยคอลายดอกหมาก ทำด้วยเงิน ทอง หรือนากจำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับฐานะ นิยมเจาะตึงหูแล้วสอดด้วยแผ่นทอง เงิน นาก ทองเหลืองม้วนที่เรียกว่า “ลานหู” หญิงชาวบ้านโดยทั่วไปจะใช้ใบลานม้วนกลมสอดในตึงหูที่เจาะรูไว้ นิยมสวมกำไลแขนทำด้วยเงิน ทอง ส่วนมากเป็นกำไลทองเกลี้ยงๆ อีกอย่างคือบิดเป็นเกลียวคล้ายเชือก หรือร้อยต่อกันเป็นลูกประคำก็มี จะสวมใส่แขนมากน้อยแค่ไหนไม่จำกัดขึ้นอยู่กับฐานะ⁵ ผ้าขึ้นที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยวนเมืองน่าน ได้แก่

(๑) ชินม่าน เป็นผ้าขึ้นพื้นบ้านที่ใช้กันทั่วไป เป็นขึ้นที่มีช่วงขนาดของลายไม่เท่ากัน แต่ละช่วงมีชื่อเรียกและมีโครงสร้างที่แน่นอน ชินโบราณมีจัดออน (ชมพู) จัดแล้ (น้ำเงิน) มีหมู่ตาเป็นลวดลายหรือมุกที่โดดเด่น ทอด้วยฝ้ายหรือสอดด้นเงินทองได้ จะมีผืนเป็นสีน้ำเงินเป็นส่วนมาก ส่วนหมู่ของลายจะมีมุกสลับกับสีชมพูและสลับน้ำเงินไป ส่วนล่างจะเป็นมุกตาหมู่ ๔ - ๕ หมู่ ส่วนชายล่างสุดจะมี ๒ ลักษณะ คือ แบบมีสีเดียวหรือ ๒ สีก็ได้ จะมีสีเรียกต่างกันคือตีนลวดจะเป็นสีเดียว ส่วนที่มี ๒ สีสลับกันเรียกว่าตีนเล็บ การใช้งานสวมใส่อยู่บ้านหรือไปวัดงานบุญงานบวชนาค หรือชุดพ้อนรับแขกบ้านแขกเมือง นิยมสวมใส่กับเสื้อสีขาวแขนยาวพาดผ้าสไบ

(๒) ชินป่อง เป็นผ้าขึ้นที่ใช้กันอยู่ทั่วไป จะเป็นผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมก็ได้ ลักษณะการทอใช้การทอเป็นหมู่ๆ ด้วยเทคนิคขิด เก็บมุกตรงกลางลายในแต่ละหมู่ลายรี้วขวางเท่ากันเป็นปล้องๆ ตลอดผืน สลับด้วยมุกหรือดอกลวดลายสลับแบ่งเป็นระยะเท่าๆ กัน ทอสลับกับก่านข้อหรือมัดก่านคู่คล้ายสายแม่ น้ำที่ไหล จะทอด้วยฝ้ายทั้งผืนหรือทอสลับด้นเงินทอง หรือจะใช้ผ้าตีนจกมาต่อเป็น

⁵ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, ผ้าพื้นเมืองน่าน, (เชียงใหม่ : แม็กซ์พริ้นต้ง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐ - ๑๒.

ส่วนของตีนซิ่น จึงเรียกว่าซิ่นตีนต่อ ถ้าหากไม่ต่อดีนจกลักษณะตีนซิ่น จะมีลักษณะเป็นตีน ๒ สี คือแดงและน้ำตาลสลับดำริ้วขนาดเล็กซิ่นเรียกว่าตีนเล็บ

(๓) ซิ่นเชียงแสน เป็นซิ่นที่มีลักษณะเป็นผืนผ้าพื้นสีแดง สีม่วง สีเขียว ฯลฯ มีริ้วสีเข้ม เป็นลายขวางทอดด้วยเทคนิคขั้ดสานธรรมดาตลอดทั้งผืน เป็นระยะโครงสร้างที่แน่นอน ชื่อของซิ่นชนิดนี้แสดงถึงแหล่งกำเนิดว่าเป็นเอกลักษณ์เก่าแก่ของชาวเชียงแสนที่มีการอพยพในอดีต ซิ่นชนิดนี้ราคาถูกเพราะทอด้วยฝ้ายอย่างเดียว จะมีสีอยู่ลักษณะ ๒ อย่าง คือ ถ้าเส้นยืนสีแดงจะเรียกว่าซิ่นเชียงแสนเครือแดง ถ้าเส้นยืนสีดำจะเรียกว่าซิ่นเชียงแสนเครือดำ ส่วนหัวของซิ่นจะทอเป็นสีขาว ส่วนล่างจะมีลักษณะ ๒ ลักษณะคือตีนเล็บและตีนป้าน

(๔) ซิ่นคำเคิบ เป็นผ้าซิ่นที่ใช้กันมากในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน เป็นลายที่วิจิตรพิสดารกว่าลายอื่นๆ กล่าวคือใช้ด้นทองหรือด้นเงินสลับกันทั้งผืนหรือต่อดีนจก บางผืนจะใช้ลายดอกพิกุลเล็กยกดอกสลับกันไปทั้งผืน หรือเก็บมุขเป็นดอกลายต่างๆ คล้ายฝ้ายยกดอกลำพูนแต่เมืองน่านเรียกว่าซิ่นยก จะทอด้วยด้นเงินด้นทองเท่านั้น เป็นของใช้สวมใส่ของสตรีสูงศักดิ์และผู้มีฐานะ บางผืนจะทอด้วยเส้นเงินหรือเส้นทองคำจริงๆ⁶

แม่เจ้าศรีโสภณ ชายาของเจ้ามหาพรหมสุรธาตาฯ ในชุดแต่งกายของชนชั้นสูงเมืองน่าน
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

⁶ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, ผ้าพื้นเมืองน่าน,(เชียงใหม่ : แม็กซ์พริ้นติ้ง,๒๕๕๕), หน้า ๓๖ - ๓๘.

๒.๓ ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรมในรอบปีแบบชาวไทยวนเมืองน่าน มีดังนี้

เดือนกุมภาพันธ์	ประเพณีนมัสการพระธาตุดอนแก้ว, ประเพณีขึ้นถ้ำผาตูบ
เดือนมีนาคม	ประเพณี ๖ เบ็งไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง, พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า
เดือนเมษายน	ประเพณีสงกรานต์, พิธีกรรมส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์, จุดบอກไฟ
เดือนพฤษภาคม	ประเพณีนมัสการพระธาตุเขาน้อย
เดือนมิถุนายน	งานปอยบวชลูกแก้ว
เดือนกรกฎาคม	ประเพณีเข้าพรรษา, พิธีแรกนาขวัญ
เดือนตุลาคม	พิธีทานกฐิน, ทานสลากภัต, ประเพณีแข่งเรือ
เดือนพฤศจิกายน	ประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง) ⁷

สงกรานต์งานประเพณี ถือเป็นช่วงแรกของการเริ่มต้นปีใหม่เมือง หรือสงกรานต์งานประเพณี โดยแบ่งออกเป็น

วันที่ ๑๓ เมษายน หรือวันสังขารล่อง ถือเป็นวันสิ้นสุดของปี โดยจะมีการยิงปืน ยิงสโทก และจุดประทัดตั้งแต่ก่อนสว่างเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดี วันนี้ต้องเก็บกวาดบ้านเรือน และ ทำความสะอาดวัด

วันที่ ๑๔ เมษายน หรือวันเนา ตอนเช้าจะมีการจัดเตรียมอาหารและเครื่องไทยทาน สำหรับงานบุญในวันรุ่งขึ้น ตอนบ่ายจะไปขนทรายจากแม่น้ำเพื่อนำไปก่อเจดีย์ทรายในวัด เป็นการทดแทนทรายที่เหยียบติดเท้าออกจากวัดตลอดทั้งปี

วันที่ ๑๕ เมษายน หรือวันพญาวัน เป็นวันเริ่มศักราชใหม่ มีการทำบุญถวายขันข้าว ถวายตุ่งไม้ค้ำโพธิ์ที่วัดสงฆ์พระพุทธรูป พระธาตุและรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

วันที่ ๑๖-๑๗ เมษายน หรือวันปากปีและวันปากเดือน เป็นวันทำพิธีทางไสยศาสตร์ สะเดาะเคราะห์ และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ชาวล้านนามีความเชื่อว่าการทำพิธีสืบชะตาจะช่วยต่ออายุให้ตนเอง ญาติพี่น้อง และบ้านเมืองให้ยืนยาว ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นสิริมงคล โดยแบ่งการสืบชะตาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ การสืบชะตาคน, การสืบชะตาบ้าน และการสืบชะตาเมือง

(๑) แห่บอກไฟ

การแห่บอກไฟของจังหวัดน่าน เป็นประเพณีสืบทอดกันมานาน ดำเนินพื้นเมืองน่านกล่าวถึงเมื่อครั้งพญาครานเมืองโปรดให้สมโภชเฉลิมฉลององค์พระธาตุแช่แห้งครั้งแรก ซึ่งได้ทรงก่อสร้างและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ที่ดอยภูเพียงแช่แห้ง และชาวเมืองได้จัดทำบอກไฟนำไปจุดถวายเป็นพุทธ

⁷ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, โครงการศึกษาสำรวจ ออกแบบ เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมเมือง บริเวณพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๕), หน้า ๒ - ๑๑.

บูชาจำนวนมากเป็นระยะเวลา ๗ วัน ๗ คืนจึงหมด ด้วยเหตุนี้เมื่อมีงานพิธีทางศาสนา เช่น มีงานสมโภชเฉลิมฉลองวัดวาอาราม จึงนิยมจุดบอกไฟเป็นพุทธบูชาเสมอมา โดยเฉพาะงานนมัสการไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง พระธาตุเขาน้อย และพระเจ้าทองทิพย์ ที่เป็นปูชนียสถานวัตถุสำคัญของเมืองน่าน จะแห่บอกไฟกันอย่างยิ่งใหญ่มาก ในเมื่อครั้งยังมีเจ้าผู้ครองนครน่าน พระองค์จะต้องมีบอกไฟส่วนพระองค์อย่างน้อย ๓ กระบอก และต้องทำกระบอกใหญ่กว่าชาวเมือง และจะต้องเสด็จประทับเป็นประธาน ณ ประรำที่จัดไว้เฉพาะพระองค์ บอกไฟของเจ้าผู้ครองนครน่านจะต้องจุดเป็นประธานก่อนเป็นลำดับแรก ขบวนแห่บอกไฟแต่ละคณะศรัทธาหัววัดต่างๆ จะมีกลอง ฉิ่ง ฉาบ ฆ้องโหม่งใหญ่เล็กหลายลูกตามลำดับตีประสานเสียงกันอย่างครึกครื้น มีพ็อนรำแห่ขบวน และมีการขับที่เรียกว่า “ฮ่ำบอกไฟ” เป็นคำกล่าวยกย่องบูชาสิ่งที่เคารพในทางพุทธศาสนา ที่จะนำเอาบอกไฟไปจุดเป็นพุทธบูชา⁸

(๒) บวชลูกแก้ว

ประเพณีบวชลูกแก้วเป็นประเพณีบวชหรือการบรรพชาของชาวเมืองน่าน นิยมจัดภายในเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม หรือเมษายน ตอนช่วงเช้า ซึ่งเกี่ยวพันเกี่ยวผลเสร็จแล้ว ในพิธีบวชจะมีการจัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ มีการแห่ลูกแก้วหรือผู้บวชที่จะแต่งตัวอย่างสวยงามเลียนแบบเจ้าชายสิทธัตถะ เพราะถือคตินิยมว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกบวชจนตรัสรู้ และนิยมให้ลูกแก้วขี้ม้า ขี้ช้าง หรือขี้คอกคน เปรียบเหมือนม้ากัณฐกะม้าทรงของเจ้าชายสิทธัตถะ ปัจจุบันประเพณีบวชลูกแก้วที่มีชื่อเสียง คือ ประเพณีบวชลูกแก้ว ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(๓) การแข่งเรือ

การแข่งเรือในจังหวัดน่าน เป็นประเพณีเก่าแก่สืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน นิยมแข่งเรือในช่วงงานทอดกฐินและงานถวายทานสลากภัต การแข่งเรือสำคัญประจำปีคือการแข่งในงานทอดกฐิน “ประชาสามัคคีศึคน่าน” ที่คณะข้าราชการและประชาชนร่วมกันจัดเป็นประจำทุกปี เรือแข่งจะเป็นของคณะศรัทธาวัดต่างๆ มีลักษณะแตกต่างกับเรือแข่งทางภาคกลาง เพราะลำตัวเรือใช้ไม้ซุงทั้งท่อนชุดแบบเรือชะล่า แต่รูปร่างเพรียวเหมาะสำหรับการพายแข่ง เรือแต่ละลำใช้ฝีพาย ๒๖ - ๓๘ คน นั่งเป็นคู่ๆ นายท้ายยืน หัวเรือแกะสลักเป็นรูปพญานาคหรืองูใหญ่ชูคอสูงสง่าอ้าปากเขี้ยวองโง้งน่าเกรงขามตาโปนแดง หางเรือแกะสลักเป็นหางพญานาคราชที่งูใหญ่หงอนเข็ดติดพู่ห้อยหัวและหางเรือ ติดกระจกสีแกะสลักลวดลายงดงามลงรักปิดทองตลอดลำเรือก่อนเรือเข้าแข่ง เรือแต่ละลำจะนำเรือคณะของตนพายเอื่อยๆ เลาะไปตามริมตลิ่งและลำน้ำ เพื่ออวดฝีมือและ

⁸ ผู้ว่าราชการจังหวัดและคณะกรรมการจังหวัดน่าน, จังหวัดน่าน,(ม.ป.ท. : ม.ป.พ.,๒๕๐๐), หน้า ๑๕.

ความพร้อมเพรียง เรือแต่ละลำจะมีกลอง ฆ้อง ฉิ่ง ฉาบ และพิบพาง (ม้าล่อ) บางลำมีแวน (ปีแวน) ผสมวงด้วย⁹

การสร้างหัวเรือเป็นรูปพญานาคนั้น เป็นเพราะชาวเมืองน่านเชื่อว่า พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ บันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ก่อนลงมือแข่งเรือจะทำการการวะสายน้ำน่าน อันเปรียบเสมือนผู้หล่อเลี้ยงชีวิตของตนเองทุกครั้ง¹⁰

(๔) ประเพณีเป็ง

ประเพณีเป็ง (วันเพ็ญเดือนยี่) หรืองานลอยกระทง โดยจะมีงาน "ตามผางผะตึบ" (จุดประทิป) ซึ่งชาวภาคเหนือตอนล่างจะเรียกประเพณีนี้ว่า "พิธีจองเปรียง" หรือ "ลอยโคมด" เป็นงานที่ขึ้นชื่อที่จังหวัดสุโขทัย

(๕) ประเพณีตานตุง

ประเพณีตานตุง ในภาษาถิ่นล้านนา ตุง หมายถึง "ธง" จุดประสงค์ของการทำตุงในล้านนาคือ การทำถวายเป็นพุทธบูชา ชาวล้านนาถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่ตนไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อที่ว่า เมื่อตายไปแล้วก็จะได้เกาะยึดชายตุงขึ้นสวรรค์พ้นจากขุมนรก วันที่ถวายตุงนั้นนิยมกระทำในวันพญาวันซึ่งเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์

(๖) ประเพณีทานก๋วยสลาก

ประเพณีทานก๋วยสลาก หรือสลากภัต เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่แสดงออกถึงความสามัคคีกันในการมาพร้อมหน้าในบรรดาหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อการทำบุญถึงญาติที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีนี้ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ในดินแดนล้านนา เริ่มถือปฏิบัติตั้งแต่ครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด การทานก๋วยสลาก เริ่มราววันเพ็ญเดือน ๑๒ เหนือ หรือประมาณเดือนกันยายน และสิ้นสุดในเดือนเกียงดับ หรือประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม เพราะชาวบ้านว่างจากการงานและเป็นช่วงที่ยังอยู่ในฤดูฝน พระภิกษุสามเณรยังคงจำพรรษาอยู่ในวัดอย่างพร้อมเพรียง ในภาคกลางก็มีการทำบุญเหมือนกันนี้ เรียกว่า “การทำบุญสลากภัต” จะแตกต่างกันที่ระยะเวลา ภาคกลางมักเริ่มทำในช่วงเดือน ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ ซึ่งเป็นระยะที่ผลหมากรากไม้สุกงอม และเป็นช่วงที่ว่างจากการงานไม่มีการเก็บเกี่ยวใดๆ

⁹ ผู้ว่าราชการจังหวัดและคณะกรรมการจังหวัดน่าน, จังหวัดน่าน,(ม.ป.ท. : ม.ป.พ.,๒๕๐๐), หน้า ๑๗ - ๑๘.

¹⁰ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านและจังหวัดน่าน,(น่าน : วิชาดีเทเลคอม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๗.

๒.๔ ความเชื่อ

(๑) ตีกลองบูชา

กลองบูชา เป็นเครื่องสูงสร้างขึ้นตามความเชื่อจากนิทานชาดกเรื่องพุทธเสนากะหรือนางสิบสอง กล่าวถึงยักษ์ที่ออกกินคนทุกๆ ๗ วัน เตือดร้อจนถึงพระอินทร์ พระพรหม และเทวดา จึงส่งพระพุทธเสนากะลงมาเกิดที่เมืองปัว เพื่อมาช่วยปราบยักษ์ (เมืองหลวงพระบาง) พระพุทธเสนากะจึงจับยักษ์ขังไว้ในถ้ำ และใช้แผ่นศิลาปิดปากถ้ำไม่ให้ยักษ์ออกมา ทั้งนี้พระพุทธเสนากะบอกว่า トラบไตพระพุทธศาสนายังมีคนนับถือและมั่นคงอยู่ พญายักษ์ไม่สามารถออกมาจากถ้ำได้ พญายักษ์กล่าวกับพระพุทธเสนากะว่า จะรู้ได้อย่างไรว่าพระพุทธศาสนายังตั้งมั่นคงอยู่ พระพุทธเสนากะกล่าวตอบว่า หากพญายักษ์ยังคงได้ยินเสียงตีกลองเป็นสัญญาณโดย ๗ วันให้ตี ๑ ครั้ง เพื่อเป็นอาณัติสัญญาณให้พญายักษ์รู้ว่าพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ายังคงดำรงอยู่ ดังนั้นพระพุทธเสนากะจึงให้ชาวเมืองตีกลองเมื่อครบ ๗ วัน นับแต่นั้นมาบ้านเมืองก็ร่มเย็นเป็นสุข จึงทำให้เกิดจารีตการตีกลองบูชาเป็นต้นมาถึงบัดนี้ มีจุดประสงค์การตีกลองบูชาดังนี้

(๑.๑) ตีเพื่อสื่อสารเกี่ยวกับศาสนกิจและเพื่อแจ้งให้ชุมชนรับทราบถึงวันธรรมสวนะ และวัน โจน กล่าวคือเป็นการตีเพื่อเตือนศรัทธาชาวบ้านให้รู้ว่าพรุ่งนี้จะถึงวันพระ ให้เตรียมตัวมาทำบุญตักบาตรฟังธรรม ถือศีลภาวนา โดยจะตีในวันแรม ๗ ค่ำ วันแรม ๑๔ ค่ำ หรือวันขึ้น ๗ ค่ำ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เพราะในสมัยก่อนไม่มีสื่อใดๆ ที่จะบอกวัน เดือน ปี นอกจากปฏิทิน แต่บางครอบครัวปฏิทิน ไม่มี จะใช้วิธีตีกลองนี้เตือนค้ำก่อนชาวบ้านจะเข้านอน โดยตีเป็นจังหวะซ้ำๆ เนิบนาบ นุ่มนวล และลุ่มลึก น่าฟัง ผู้ตีกลองแม่ แล้วไล่ตีตามลูกตบแล้วมาลงท้ายด้วยการตีฆ้องโหม่ง ซึ่งฆ้องโหม่งนี้จะมีคนตีอีกคนหนึ่ง

(๑.๒) ตีเพื่ออนุโมทนาอุบาสกอุบาสิกาที่ได้มาทำบุญและใส่บาตรในวันพระ โดยจะตีในเวลาหลังการทำบุญตอนเช้าและตอนกลางคืนในวันพระ

(๑.๓) ตีกลองเพื่อเป็นสัญญาณบอกว่า ได้เวลาที่พระสงฆ์จะเริ่มเทศนาพระธรรม คำสอน ซึ่งภาษาถิ่นพูดว่า “ธรรมขึ้น”

(๑.๔) ตีกลองเพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่เทวดา เพื่อร่วมอนุโมทนาการทำบุญในครั้งนั้นๆ เรียกว่า “ปาวอินทร์ปาวพรหม”

(๑.๕) ตีเพื่อเป็นสัญญาณบอกเหตุ หรือมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ไฟไหม้ ระดมคนไล่ล่าโจร และน้ำท่วม เป็นต้น

(๑.๖) ตีประโคมในเทศกาลต่างๆ เช่น งานทำบุญสลากภัต งานบุญเฉลิมฉลองกุฏิวิหาร และศาลาการเปรียญ เป็นต้น การตีแบบนี้ไม่มีแบบอย่างหรือกติกาใดๆ ผู้ตีจะตีตามความถนัด ตามท่วงทีลีลาของตนเอง¹¹

(๒) ความเชื่อเรื่องผี

ชาวไทยวนเมืองน่านมีความผูกพันอยู่กับการนับถือผีซึ่งเชื่อว่ามีสิ่งเร้าลับให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่าหรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า จะนิยมบอกกล่าวและขออนุญาตเจ้าที่-เจ้าทางอยู่เสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่า จะแบ่งอาหารบางส่วนให้เจ้าที่อีกด้วย เช่นกัน ซึ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตที่ยังคงผูกพันอยู่กับการนับถือผีสาง แบ่งประเภท ดังนี้

ผีบรรพบุรุษ มีหน้าที่คุ้มครองเครือญาติและครอบครัว

ผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชน

ผีขุนน้ำ มีหน้าที่ให้น้ำแก่ไร่นา

ผีฝ่าย มีหน้าที่คุ้มครองเมืองฝ่าย

ผีปากน้ำ มีหน้าที่คุ้มครองบริเวณที่แม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน

ผีวิญญาณประจำข้าว เรียกว่า เจ้าแม่โพสพ

ผีวิญญาณประจำแผ่นดิน เรียกว่า เจ้าแม่ธรณี

ทั้งนี้ชาวไทยวนเมืองน่านจะมีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ในช่วงระหว่างเดือน ๔ เหนือเป็ง (มกราคม) จนถึง ๘ เหนือ (พฤษภาคม)

อย่างไรก็ตามชาวไทยวนมีความเชื่อในการเลี้ยงผีเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ แม้ว่าการดำเนินชีวิตของจะราบรื่นไม่ประสบปัญหาใด แต่ก็ยังไม่ลืมบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้มีชีวิตที่ปกติสุขมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ยังคงพบเรือน เล็กๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางหมู่บ้านเสมอ หรือเรียกว่า "หอเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน" เมื่อเวลาเดินทางไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบท ความเชื่อดังกล่าวจึงส่งผลให้ชนบทรอบนิคม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเหนือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ (พ่อฮ้อย-แม่ฮ้อย) เมื่อไปวัดฟัง ธรรมก็จะประกอบพิธีเลี้ยงผี คือ จัดหาอาหารคาว-หวานเช่น ส้มโวยี่ปู้ย่าด้วย แม้ปัจจุบันในเขตตัวเมืองของภาคเหนือจะมีการนับถือผีที่อาจเปลี่ยนแปลงและเหลือน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชนบทยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่

¹¹ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, กลองปู่จาเมืองน่าน เสียงสวรรค์แห่งนันทบุรี.(น่าน : อิงค์เบอร์รี่, ๒๕๕๖), หน้า ๔ - ๖.

๒.๕ อาหาร

ชาวไทยวนกินข้าวเหนียวและปลาร้า ภาษาไทยวนเรียกว่า "ข้าวนึ่ง" และ "ฮ้า" ส่วนกรรมวิธีการปรุงอาหารของไทยวนจะนิยมการต้ม ปิ้ง แกง หมก ไม่นิยมใช้น้ำมัน ส่วนอาหารที่นิยมได้แก่น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน น้ำพริกน้ำปู ใส่อั่ว แกงโฮะ แกงฮังเล แคบหมู ผักกาดจ้อ ลาบหมู ลาบเนื้อ จิ้นส้ม (แหนม) ข้าวซอย และขนมจีนน้ำเงี้ยว เป็นต้น

ลาบหมู เป็นอาหารที่นิยมทำกินกันในโอกาสพิเศษหรืองานเลี้ยงหรือในเทศกาลต่างๆ ส่วนประกอบหลักของลาบหมู คือเนื้อหมูสด นำมาสับให้ละเอียดคลุกเคล้ากับเลือดสดและเครื่องใน ต้มหั่นซอย ปรุงด้วยเครื่องปรุงอันประกอบด้วยพริกแห้งเผา และเครื่องเทศต่างๆ ลาบกินกับผักสด นานาชนิด โดยเฉพาะประเภทสมุนไพรที่มีกลิ่นหอมแรง และเรียกผักที่นำมากินกับลาบว่า ผักกับลาบ ปัจจุบัน นิยมรับประทานลาบหมู มากกว่าลาบวัว ลาบควาย ลาบที่ยังไม่สุก เรียกว่า ลาบดิบ ถ้าต้องการรับประทานแบบสุก ก็นำไปคั่วกับน้ำมันพืชเล็กน้อย หรือไม่ใส่น้ำมันก็ได้ตามชอบ เรียกว่า ลาบคั่ว

แกงผักกาดมีหลายสูตร แต่ละสูตรอาจใช้ชนิดผักกาด เครื่องแกง และวิธีการแกงแตกต่างกันไป แกงผักกาดใส่ไก่ นิยมใช้ผักกาดวางตุ้ง หรือผักกาดจ้อน (ผักกาดวางตุ้งที่มีดอก) และผักกาดเขียว นิยมใส่มะแขว่นหรือผลก่าจัดย่างไฟด้วย เพื่อให้แกงมีกลิ่นหอม บ้างนิยมแกงผักกาดเขียวใส่น้ำอั่ว (แกงผักกาดใส่จิ้นงั่ว) และใส่ผักชีลาวก่อนยกหม้อลงจากเตา บ้างนิยมใส่ปลา โดยใช้ผักกาดวางตุ้งที่ยังไม่ออกดอก จะใส่ปลาตุ๋นหรือปลาช่อนก็ได้

พริกหนุ่ม คือพริกสดที่ยังไม่แก่จัด น้ำพริกหนุ่ม เป็นน้ำพริกที่มีลักษณะข้น เป็นอาหารพื้นบ้านล้านนาที่รู้จักกันทั่วไป มีจำหน่ายแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยว นิยมซื้อเป็นของฝาก รับประทานกับแคบหมู บางสูตรใส่ปลาร้าสับ และกะปิห่อใบตองย่างไฟ บางสูตรใส่น้ำปลากับเกลือ แล้วแต่ชอบ

นอกจากนี้ชาวไทยวนยังนิยมกินหมากและอมเมี่ยง โดยนำใบเมี่ยงที่เป็นส่วนใบอ่อนมาหมักให้ มีรสเปรี้ยวอมฝาด เมื่อหมักได้ระยะเวลาที่ต้องการ จะนำใบเมี่ยงมาผสมเกลือเม็ด หรือน้ำตาล แล้วแต่ความชอบ ซึ่งนอกจากการอมเมี่ยงแล้ว คนไทยวนโบราณมีความนิยมสูบบุหรี่ที่มวนด้วยใบตองกล้วย มวนหนึ่งขนาดเท่านิ้วมือ และยาวเกือบศืบ ชาวบ้านเรียกจะเรียกบุหรี่ชนิดนี้ว่า ชีโย หรือ บุหรี่ชีโย ที่นิยมสูบกินมากอาจเนื่องมาจากอากาศหนาวเย็น เพื่อให้ร่างกายอบอุ่นขึ้น

๓. ไทใหญ่

ไทใหญ่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่รัฐฉาน ประเทศเมียนมา คือกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาตระกูลขร้า-ไท และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขนาดใหญ่อันดับสองของพม่า ส่วนมากอาศัยในรัฐชาน ประเทศพม่า และบางส่วนอาศัยอยู่บริเวณดอยไตแลง ชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า[๓]คนไทใหญ่ในประเทศพม่ามีประมาณ ๓ หรือ ๔ ล้านคน แต่มีไทใหญ่หลายแสนคนที่ได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทย เพื่อหนีปัญหาทางการเมืองและการหางาน ตามภาษาของเขาเองจะเรียกตัวเอง "ไต" เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ปัจจุบันถูกกลืนวัฒนธรรมเป็นแบบชาวไทยวนทั่วไป

๓.๑ ภาษา

ภาษาไทใหญ่ หรือ “ลี้กไต” เป็นภาษาตระกูลขร้า – ไท ใช้พูดในภาคเหนือของประเทศเมียนมา ประเทศไทย และตอนใต้ของประเทศจีน มีเสียงวรรณยุกต์ ๕ เสียง ภาษาไทใหญ่มีสำเนียงแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น ฉานเหนือ ฉานใต้ เชียงตุง และพรมแดนติดกับจีนเรียกว่า “ไทเหนือ” โดยภาษาเมืองหนองถือเป็นภาษาไทหลวง สำเนียงของฉานเหนือและฉานใต้จะแตกต่างกันโดยชัดเจน

พยัญชนะอักษรไทใหญ่ มีเสียงสัทอักษรพยัญชนะ ๑๙ เสียง ไม่เหมือนอักษรไทยและลาว เนื่องจากไม่มีเสียงกักโฆชะ ภาษาไทใหญ่มีสระเดี่ยว ๑๐ เสียง และสระผสม ๑๓ เสียง

๓.๒ เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของผู้หญิง

ผู้หญิง คนในสมัยก่อนนิยมตัดเสื้อผ้าตัวใหญ่ๆ ให้ลูกสวมใส่หรือใส่เสื้อผ้าสืบทอดกันไปในหมู่พี่น้อง ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัด เมื่อโตพอที่จะสวมผ้าขึ้นได้แล้ว แม่ก็จะสอนให้นุ่งผ้าขึ้นคาดเข็มขัดเสื้อชั้นในจะใช้เสื้อปกปลายลูกไม้ที่ด้านหลัง ยกทรงเล็กน้อยตีเกล็ดถี่ๆไว้บนทรง บ่าใหญ่ประมาณ ๒ นิ้วมือ เป็นเสื้อผ้าหน้าใช้เข็มกลัดหรือติดกระดุมเรียกว่า “เสื้อปิดจำ” สวมเสื้อโตหน้าต่อทับด้านนอก ผู้ใหญ่ใช้ “เสื้อโตหน้าแหว็ด” แบบเสื้อชาวจีน คอกลมแต่ชายเสื้อสั้นแคเอวมีกระดุมขอดสอดกับหูกระดุมอีกด้านหนึ่งเช่นเดียวกับเสื้อชาย หรือใช้กระดุมชุดที่ทำจากพลอยพม่า ถ้าใช้กระดุมชุดพลอยกระดุมผ้าที่เย็บติดกับตัวเสื้อจะเย็บเป็นหูทั้งสองข้าง ใช้ห่วงของกระดุมพลอยสอดคล้องกับหูของกระดุมผ้า แล้วใช้เม็ดพลอยลอดห่วงผ้าอีกข้างหนึ่งเพื่อลอดรั้งให้ติดกันไว้ทั้งสองข้าง ผ้าขึ้นจะใช้ผ้าที่มีลวดลายเป็นส่วนใหญ่ เย็บตะเข็บเดียวเป็นผ้าถูธรรมดา สมัยก่อนจะใช้ผ้าเนื้อนุ่มสีดำต่อตรงเอว

เรียกว่า“หัวจีน”เวลานุ่งผ้าก็จะเหน็บชายหัวจีนได้แน่น ใช้เข็มขัดเงินคาดทับผ้าจีนแต่ละแบบที่หญิง
ไต้หวันจะใช้จะเรียกต่างกันไป

เจ้าฟ้าชาวไทใหญ่

เครื่องแต่งกายของผู้ชาย

กางเกง เป็นกางเกงขาก๊วย เป้าและขาเหมือนกางเกงของชาวจีน เอวกว้างใช้พับทบเข้ามาให้
พอดีกับเอว เรียกว่า “ก้นไต” คาดด้วยเข็มขัด เสื้อ ตัวในใช้เสื้อเชิ้ต มีเสื้อกล้ามรองชั้นในอีกชั้นหนึ่ง
เสื้อตัวนอกเป็นเสื้อคอกลมแขนยาว ไหล่เลยลงมาต่อตะเข็บตรงกึ่งกลางแขนผ่าหน้าติดด้วยกระดุม
ขอดห้าคู่ ด้านหนึ่งใช้ผ้าสอดเป็นหัวกระดุมลักษณะ หัวแมลงวัน อีกด้านหนึ่งทำเป็นห่วงเย็บติด
ขนานกันเหลือห่วงตรงหัวผ้าเป็นหูกระดุมแล้วนำหัวกระดุมมาสอดเข้ากับหูกระดุม จะมีชายผ้าเป็น
ทางเย็บทอดต่อจากหัวและหูกระดุมทั้งสองข้างยาวด้านละประมาณ ๒ นิ้ว ตัวยาวเท่าสะโพก เรียกว่า
“เสื้อแตกปุง” มักใช้ในโอกาสที่เป็นงานในพิธี

การแต่งกายของชาวไทใหญ่

๔. ไทลื้อ (ยอง)

ไทลื้อมีถิ่นฐานเดิมอยู่สิบสองพันนา (มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ในปัจจุบัน) มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในเมืองน่านหลายครั้ง ทั้งการศึกสงคราม บุกเบิกพื้นที่ทำกิน และการแต่งงาน เช่น พ.ศ.๒๓๓๓ ไทลื้อเมืองยองนำโดยพญาศรี ราชูปราภโลก นำชาวไทลื้อเมืองยองเข้ามาอยู่เมืองน่านจำนวน ๕๘๕ ครอบครัว

“...มาถึงสกราชได้ ๑๑๕๒ ตัว (พ.ศ.๒๓๓๓) ปีกดเส็ด ม่านก็เอาทัพเข้าไปรบ ก็แตกพ่ายไปทางเมืองหลวง...ตั้งไพร่ไทแห่งพระญายอง ก็เอากันแตกพ่ายเข้ามาเมืองน่าน ก็พระญาศรีแลราชาปราภโลกท้าวหาญทั้งหลายเปนแกก็เข้ามาเมืองน่าน มีคน ๕๘๕ ครัว ก็เข้ามาทางบ่อมางมารอดเมืองน่านในสกราชตัวเดียนี่ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ วันนั้นก็มาในเมืองน่านที่นั่นทั้งมวลแล...”¹²

พ.ศ.๒๓๕๕ ไทลื้อเมืองล้า เมืองพง เมืองเชียงแข็ง และเมืองหลวงภูคา เข้ามาอยู่เมืองน่าน

“...ถึงสกราช ๑๑๗๔ ตัว (พ.ศ.๒๓๕๕) ปีเต่าสัน...ในสกราชเดียนี่ เดือน ๓ อาชญาหลวงเจ้าก็กวาดเอาคนครัว เมืองล้า เมืองกง เชียงแข็ง เมืองหลวงพูคา ลงมาไว้เมืองน่านมี ๖ พันครัวหั้นแล...”¹³

พ.ศ.๒๓๗๙ ชาวไทลื้อเมืองล้า อพยพมาตั้งบ้านหนองบัว (อ.ท่าวังผา จ.น่าน)¹⁴

พ.ศ.๒๓๙๖ กองทัพเมืองนครน่านร่วมกับกองทัพหลวงสยามไปตีเมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงตุง

พ.ศ.๒๓๙๙ กวาดต้อนชาวไทลื้อ เมืองพง ประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าคนให้ตั้งบ้านที่เมืองเชียงม่วนและเมืองเชียงคำ ที่ขึ้นเมืองนครน่าน¹⁵

ปัจจุบันชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานในจังหวัดน่าน อยู่ในอำเภอทางตอนเหนือของจังหวัดน่าน มีจำนวน ๗ อำเภอ ๖๓ หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอทุ่งช้าง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเชียงกลาง อำเภอสันติสุข และอำเภอสองแคว (ดูในหน้า ๕๘ - ๕๙)

¹² สรัสวดี อ๋องสกุล, **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔ - ๓๕.

¹³ สรัสวดี อ๋องสกุล, **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๔๖.

¹⁴ ห้างหุ้นส่วนจำกัดวุฒิเจริญ, **การขุดค้นทางโบราณคดีที่วัดหนองบัว บ้านหนองบัว หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน**, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

¹⁵ สมเจตน์ วิมลเกษม (บรรณาธิการ), **ไทลื้อเมืองน่าน**, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

ผู้หญิงชาวไทลื้อ

๔.๑ ภาษา

ภาษาไทลื้ออยู่ในตระกูลภาษาขร้า – ไท และมีคำศัพท์และการเรียงคำศัพท์คล้ายกับภาษาไทยถิ่นอื่นๆ ผู้พูดภาษาไทลื้อเรียกว่าชาวไทลื้อหรือชาวลื้อ ภาษาไทลื้อมีผู้พูดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ คน โดยมีจำนวนผู้พูดในประเทศจีน ๓๐๐,๐๐๐ คน ในประเทศพม่า ๒๐๐,๐๐๐ คน ในประเทศไทย ๑,๒๐๐,๐๐๐ คน และในประเทศเวียดนาม ๕,๐๐๐ คน

ภาษาไทลื้อแบ่งสำเนียงภาษาการพูดออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ โดยอาศัยสภาพทางภูมิศาสตร์ของแม่น้ำล้านช้าง(โขง) เป็นตัวแบ่งสำเนียงแรก คือ สำเนียงเชียงรุ่ง และสำเนียงเมืองล้า

(๑) สำเนียงเชียงรุ่ง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือ สำเนียงคนยอง ถือว่าเป็นสำเนียงภาษากลางของชาวไทลื้อ คือเป็นภาษาของชาวเชียงรุ่ง เป็นสำเนียงที่พูดซ้ำและฟังดูสุภาพ มักมีคำว่า "เจ้า" ต่อท้ายเหมือนคนไทวนสำเนียงนี้เป็นสำเนียงที่ใช้ในบริเวณสิบสองพันนาตอนกลาง และตะวันตกของสิบสองพันนา ครอบคลุมถึงรัฐฉาน ประเทศเมียนมา ประกอบด้วย เมืองยอง เมืองหลวย เมืองยู้ เมืองเชียงลาบ เมืองเลน เมืองพะยาก และเมืองโฮ เลยมาถึงประเทศลาวแถบเมืองสิงห์ (เชียงทอง) เมืองเชียงแข็ง เมืองหลวงภูคา เมืองบ่อแก้ว เมืองไชยบุรี เมืองเชียงฮ่อน (บ้านเชียงลม) และเมืองหงสา โดยมีสำเนียงจะออกกลางๆ การผันสำเนียงเสียงจะอยู่ในระดับกลางๆ ขึ้นๆ ลงๆ ค่อนข้างน้อย แต่มักตัดคำพูดควบกันให้สั้นลง และมักเอื้อนเสียงพูด หรือลากเสียงยาว ภาษาชาวไทลื้อกลุ่มนี้พูดกันมากในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ เชียงราย น่าน (นับแต่ตำบลยม อำเภอท่าวังผา อำเภอปัว ขึ้นไปจนถึงเมืองเงิน และหลวงพระบาง เมืองสิงห์ ของประเทศลาว)

(๒) สำเนียงภาษาไทลื้อกลุ่มเมืองล้า ได้รับอิทธิพลสำเนียงมาจากภาษาลาว หรือภาษาไทพวน มาก่อนข้างมาก สำเนียงการพูดออกไปทางภาษาลาว การผันสำเนียงขึ้นลงค่อนข้างเร็ว แต่ต่างกันที่สำเนียงพูดยังคงเป็นภาษาลื้อที่ไม่มี สระ อัว อัวะ เอีย สำเนียงการพูดนี้จะพูดในกลุ่มของชาวไทลื้อเมืองหล้า เมืองพง เมืองมาง เมืองเชียงบาน โดยในประเทศไทย ภาษากลุ่มนี้จะพูดใน อำเภอเชียง

ม่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อำเภอสองแคว อำเภอท่าวังผา (เฉพาะตำบลป่าคา และตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน) นอกจากนี้คำบางคำในภาษาไทยก็ยิ่งแตกต่างกันไปตามสภาพของภูมิศาสตร์ และอิทธิพลของภาษาในกลุ่มที่ใกล้เคียง

๔.๒ เครื่องแต่งกาย

การทอผ้า นับว่าเป็นวิถีชีวิตประการหนึ่งของสตรีชาวไทลื้อ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ มีวิธีและเทคนิคการทอเป็นเอกลักษณ์แบบไทลื้อ เครื่องแต่งกายของชาวไทลื้อโดดเด่นไม่เหมือนใคร ผู้หญิงจะสวมเสื้อแขนยาวที่เรียกว่า “เสื้อปัก” และนุ่งซิ่น หญิงไทยลื้อจะโพกผ้าสีขาวเป็นเอกลักษณ์ สวมเสื้อปัก เป็นเสื้อรัดรูปสีดำครามเอวลอย แขนยาวตรงสาบหน้า ตกแต่งด้วยผ้าแถบสีเหลืองมาผูกติดกันตรงมุมซ้ายทางลำตัว ติดกระดุมเงินนุ่งซิ่นลายขวาง ทอด้วยเทคนิคเกาะหรือลัวง เรียกว่าลายน้ำไหล ส่วนชายไทยลื้อสวมเสื้อดำครามคล้ายเสื้อหม้อห้อม มี ๒ แบบ แบบดั้งเดิมเป็นเสื้อเอวลอย สายหน้าขลิบด้วยผ้าแถบสี ป้ายมาติดกระดุมที่ได้รักแร้และเอว อีกแบบเป็นแบบเมืองเงิน เป็นเสื้อคอตั้ง มีแถบผ้าจกปลายขอนาค ตกแต่งทั้งชายและหญิงจะมีผ้าโพกศีรษะ โดยผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทลื้อบางคนก็ยังคงแต่งกายเช่นนี้อยู่ การแต่งกายของผู้ชายชาวไทลื้อคือ นุ่งกางเกงผ้าฝ้าย สีนํ้าเงินเข้ม ที่แต่งอย่างคนเมืองก็มี ส่วนผู้หญิงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันต่างๆ คอเสื้อปักลวดลายสารพัดสี ด้านหน้าและด้านหลัง ปักลายสดสวย ผ้านุ่งทอสลัสี ผ้าซิ่นของกลุ่มชาวไทลื้อในเมืองน่าน ได้แก่

ชุดแต่งกายในงานแต่งงานของเจ้านางไทลื้อเมืองสิงห์

ซิ่นน้ำไหล เป็นการทอลายเลียนแบบการไหลของพระแสงน้ำที่พลิวไหว ซึ่งเป็นจินตนาการของภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ฝ้ายหลายสีพุ่งสลับกัน ลักษณะลายน้ำไหล มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ แล้วแต่ความนิยม อาจสอดแทรกดิ้นเงินหรือดิ้นทอง เพื่อความงดงามด้วยลักษณะเทคนิคการทอคือ

การเก็บขีดสลับลี ความงดงามด้วยด้ายไหมให้งามเหมือนสายน้ำที่ไหล จึงมีชื่อเรียกตามลักษณะไหล เช่น น้ำไหลใบข้าว น้ำไหลเม็ดแตง น้ำไหลขิบ น้ำไหลระเบิด และน้ำไหลภูเขา เป็นต้น

ชิ้นลื้อ เป็นลวดลายผ้าของไทยลื้อที่อพยพมาจากสิบสองปันนา ใช้ผ้าไหมที่มีสีสันสวยงาม สะเด็ดตา มีการตกแต่งด้วยเทคนิคการขีด จก และล้วงมาก ซึ่งลักษณะของชิ้นลื้อจะมีลวดลายแตกต่างกันตามวัยของผู้นุ่ง ได้แก่ วัยสาวรุ่น แม่เรือน ผู้สูงอายุ และคนชรา ซึ่งชิ้นดังกล่าวจะมีเทคนิคการทอด้วยฝ้ายพื้นส่วนมากจะเป็นสีดำสลักแดงเหลือง เขียวขาว และย้อมสอดแทรกลวดลาย การเก็บมุกเป็นรูปขอ รูปหงส์ รูปม้า รูปปลา รูปเขาปกอกเขายัง อันเป็นชื่อเรียกของเทคนิคในการทอในของผู้ทอผ้าแลการทอผ้าด้วยลวดลายที่สวยงามและชำนาญล้วง เก็บมุก โดยความสามารถและฝีมือของชาวไทลื้อ

ลายเกาะลายล้วง เป็นลวดลายที่นิยมทอกันมากในชาวไทลื้อ เกิดจากการใช้นิ้วมือจับเส้นด้ายสีต่างๆ สอดลงไปในด้ายเส้นยืนจนเกิดเป็นลวดลายตามที่ช่างทอต้องการ การสร้างลายด้วยวิธีนี้มีลักษณะเป็นทางยาวและเป็นหยักคลื่นยาวๆ ตามแนวอนจิงเปรียบได้กับธรรมชาติของสายน้ำที่ไหลริน จึงตั้งชื่อว่า “ลายน้ำไหล” ไว้บนผืนผ้า

๔.๓ ประเพณีและพิธีกรรม

- (๑) การเลี้ยงผีฝาย เพื่อเป็นสิริมงคล
- (๒) การเรียกขวัญข้าว ปีไหนที่เห็นว่าข้าวเจริญเติบโตไม่เต็มที่จึงจัดให้มีการเรียกขวัญข้าว
- (๓) การสู่ขวัญข้าวใหม่ ฤดูเก็บเกี่ยวข้าวได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจก็จะทำพิธีสู่ขวัญข้าวใหม่

นอกจากนี้ ไทลื้อยังมีประเพณีสำคัญที่น่าสนใจอีกมากมายเช่น การเรียกขวัญ มีลักษณะคล้ายประเพณีเรียกขวัญของชาวเหนือโดยทั่วไป เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้หยาบป่วยใหม่ๆ การส่งเคราะห์ เพื่อให้อยู่สุขสบายขึ้น การสืบชะตาเพื่อให้เป็นสิริมงคล ขับไล่สิ่งชั่วร้าย มีทั้งสืบชะตาคนและสืบชะตาหมู่บ้าน การขึ้นเฮินใหม่หรือการขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นปีใหม่ ระหว่างวันที่ ๑๓-๑๘ เมษายน ของทุกปี การแต่งงานและการตายซึ่งเดิมจะใช้การฝัง ต่อมาใช้การเผาแทน

ส่วนการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทลื้อคือ การขับลื้อ การพ่อนเจิง การเล่นมะกอน การเล่นโกงกาง และการเล่นก้อปแกป เป็นต้น

๔.๔ ความเชื่อ

พิธีการเลี้ยงผี

พิธีเลี้ยงผีอารักษ์ หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า “เข้ากำ” ซึ่งมีตั้งแต่ กำเฮิน(เรือน) กำบ้าน ไปจนถึง กำเมิง(เมือง) เป็นพิธีที่มีความหมายอย่างยิ่งสำหรับชาวไทลื้อ การเข้าร่วมพิธีกรรมเลี้ยงผีในแต่ละ

ละระดับ เป็นหน้าที่โดยตรงของชาวไทลื้อ ในช่วงเวลาของการประกอบพิธีกรรมจะไม่มีกรออกนอกสถานที่ เพราะถือว่าเป็นการละเมิดจารีตประเพณี ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การซื้อสัตว์มาเช่นสังเวีย บางพิธีที่ห้ามผู้หญิงเข้าร่วมพิธี แต่ถ้าผู้ชายในครัวเรือนไม่อยู่ผู้หญิงจะต้องฝากเพื่อนบ้านให้นำไก่ และเหล้าไปร่วมพิธีแทน

ระยะเวลาในการเลี้ยงผี มักจะเป็นช่วงหลังการดำนาปลูกข้าว เพื่อเป็นการขอฝน ขอความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือ ช่วงหลังการเก็บเกี่ยวซึ่งเป็นการแสดงความขอบคุณต่อผี พิธีกรรมมักจะจัดตั้งแต่วาดต้นเดือน ๙ ไปจนถึงเดือน ๑๒ ของไทลื้อ ในช่วงนี้ชาวบ้านว่างจากการทำนา อีกทั้งในฤดูฝนไม่นิยมเดินทางไกล เพราะหนทางลำบาก มักเกิดโรคภัยต่างๆ ได้ ในระหว่างพิธีกรรมจะมีการละเล่นรื่นเริงต่างๆ เป็นการ เปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่ทำงานหนักมาช่วงระยะเวลาหนึ่งได้มีโอกาสพักผ่อน ทำให้หนุ่มสาวได้พบปะสังสรรค์กัน นับว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมที่นอกเหนือจากกิจกรรมของพุทธศาสนา

สัญลักษณ์ในพิธีกรรม คือ "ตาแหลว" จะเป็นของสำคัญในพิธีทุกระดับตั้งแต่ครัวเรือน หมู่บ้านจนถึงพิธีของเมือง ภายในเขตจะมีการติดตามแหลวเพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงให้ได้ว่าห้ามเข้ามาในบริเวณที่กำลังมีพิธี ซึ่งหมายถึงเขตอิทธิพลของผีอารักษ์ แสดงถึงกรรมสิทธิ์ในขอบเขตพื้นที่ที่คนกลุ่มนั้นๆ อาศัยอยู่ สามารถใช้เป็นเครื่องกำหนดเขตแดน ของหมู่บ้านหรือ เมืองได้

๕. ไทเขิน

ชาวไทเขิน หรือ ชาวไทขิ่น มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่เมืองเชียงตุง (รัฐฉาน ประเทศเมียนมา) ชาวไทเขินกลุ่มใหญ่เข้ามาในเขตภาคเหนือเมื่อ พ.ศ.๒๓๔๕ ในจังหวัดน่านมีจำนวน ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองม่วง และบ้านเชียงฮิน ตำบลยม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ปัจจุบันภาษาพูดและเครื่องแต่งกายจะถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมไทยวนและไทลื้อ แต่ยังคงปรากฏร่องรอยของไทเขิน เช่น การนับถือผีเจ้าเมืองของเมืองเชียงตุง เป็นต้น

ชาวไทเขิน

๕.๑ ภาษา

ภาษาไทยถิ่นใกล้เคียงกับภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาไทยถิ่นใต้ เขียนด้วยอักษรธรรมไทยถิ่นที่มีอักษรวิจิตรคล้ายกับอักษรธรรมล้านนา จัดอยู่ในตระกูลภาษาขร้า-ไท กลุ่มภาษากัม-ไท สาขาเบ-ไท สาขาย่อยไท-แสก ภาษาไทยถิ่นมีความคล้ายและใกล้เคียงกับภาษายองและไทลื้อมาก ทั้งยังคล้ายกับภาษาไทยวน ต่างเพียงแค่สำเนียง และการลงท้ายคำ ซึ่งชาวไทยถิ่นแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มคือ กลุ่มไทยถิ่นก้อ-ไทยถิ่นแต้ กลุ่มไทยถิ่นอู และกลุ่มไทยถิ่นหวา

ส่วนอักษรนั้นชาวไทยถิ่นได้รับอิทธิพลอักษรจากไทยวนจากการเผยแพร่ศาสนาในเมืองเชียงตุง ไทยถิ่นรับอักษรธรรมล้านนาและอักษรฝักขามไปพร้อมๆ กับศาสนา อักษรไทยถิ่นจึงมีลักษณะคล้ายกับอักษรธรรมล้านนา รวมทั้งยังรับวรรณกรรมล้านนาที่แพร่หลายสู่เชียงตุงด้วย ภาษาไทยถิ่นมีผู้พูดทั้งสิ้น ๑๒๐,๘๕๕ คน พบในส่วนใหญ่อยู่ในเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมา ประมาณ ๑๑๔,๕๗๔ คน (พ.ศ. ๒๕๔๓) พบในประเทศไทย ๖,๒๘๑ คน (พ.ศ. ๒๕๔๓) ในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย

๕.๒ เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของผู้หญิงไทยถิ่น นิยมเสื้อที่ตัดมาจากผ้าสีขาหรือสีชมพู รวมถึงตัดด้วยผ้าแพรที่นำเข้ามาจากประเทศจีน สวมใส่กันในผู้ที่มีฐานะดี ลักษณะเสื้อจะเป็นลักษณะเดียวกับเสื้อปัก เอวกระดกเล็กน้อย นิยมเคียนหัวด้วยผ้าสีอ่อนเช่นเดียวกับไทลื้อ เครื่องประดับจะนิยมเครื่องประดับที่ทำมาจากเครื่องเงิน ผ้าชิ้นส่วนบนเป็น ลายริ้ว หรือที่เรียกกันว่า “ซิ่นก่าน” ส่วนตีนจะต่อด้วยผ้าสีเขียว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อีกประการหนึ่งของชาวไทยถิ่น

การแต่งกายของผู้ชายไทยถิ่นเมืองยอง นิยมเสื้อคอกลม ผ่าหน้า กระดุมผ้าแบบจีน นุ่งเตี่ยวโย้เหมือนกางเกงแบบจีน ในโอกาสที่สำคัญชายชาวไทยถิ่นจะนิยมสวมเสื้อคอปกไว้ภายในอีกด้วยเพื่อความเรียบร้อย นิยมเคียนหัวและมัดเอวด้วยผ้าแพรพรรณสีอ่อนในคนที่มีฐานะดี

การแต่งกายของสตรีชาวไทยถิ่น

๖. ลาวพวน หรือ ไทพวน

ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวพวนที่เมืองเชียงขวาง “เมืองเชียงขวาง” หรือ “เมืองพวน” ปัจจุบันคือปริมณฑลบริเวณแขวงเชียงขวาง (Xiangkhoang) อยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เดิมมีศูนย์กลางการปกครองแขวงอยู่ที่เมืองคุน แต่ด้วยเกิดความเสียหายจากสงครามเวียดนามจึงย้ายศูนย์กลางการปกครองแขวงมาตั้งแห่งใหม่ที่เมืองแปก (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองโพนสวัน) จนถึงปัจจุบัน แขวงเชียงขวางทิศตะวันตกแขวงหลวงพระบาง ทิศตะวันตกติดประเทศเวียดนาม ทิศเหนือติดแขวงเวียงจันทน์ และทิศใต้ติดแขวงซำเหนือ (หัวพัน) ลักษณะภูมิประเทศเมืองเชียงขวางมีภูเขาอยู่ตอนกลาง มีที่ราบด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ ภายหลังเมื่อจัดตั้งเป็นแขวงเชียงขวางได้แบ่งออกเป็น ๔ เมือง ๔ กอง ๕๘ ตำบล ๙๕๐ หมู่บ้าน มีประชากร ๘๖,๗๒๘ คน¹⁶

ที่มาของชื่อ “เมืองพวน” เรียกตามชื่อแม่น้ำพวนที่ไหลผ่านเมือง ชาวเมืองพวนเหล่านี้เมื่ออยู่ในประเทศลาวเรียกว่า “ไทพวน” คำว่า “ไท” หมายถึง “คน” หรือ “ชาว” เมื่อย้ายเข้ามาอยู่ในอาณาเขตประเทศไทยถูกเรียกว่า “ลาวพวน” เพื่อบ่งบอกว่ามาจากลาว ภายหลังมีการเขียนว่า “ไทยพวน” เพื่อแสดงถึงเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในประเทศไทย

ปฐมเหตุชาวพวนย้ายแผ่นดิน เมืองเชียงขวาง (เมืองพวน) เดิมเป็นแคว้นแคว้นที่มีกษัตริย์สืบราชวงศ์ปกครอง แต่เป็นแคว้นแคว้นประเทศราชที่ขึ้นอยู่กับอาณาจักรล้านช้าง (เมืองนครเวียงจันทน์ และเมืองนครหลวงพระบาง) หรือเวียดนาม จนกระทั่ง พ.ศ.๒๓๒๑ เจ้าชมพู กษัตริย์เชียงขวาง (พวน) เห็นว่าเมืองนครเวียงจันทน์ที่เมืองเชียงขวางขึ้นอยู่กลายเป็นประเทศราชของสยาม จึงหันไปติดต่อสัมพันธ์กับกษัตริย์เวียดนาม ทางเวียดนามจึงส่งกองกำลังทหารยึดเมืองเชียงขวาง เจ้าชมพูได้ยอมสวามิภักดิ์ต่อกษัตริย์เวียดนาม ต่อมาเจ้านันทเสน กษัตริย์เมืองนครเวียงจันทน์ ได้ยกกองทัพไปตีเมืองเชียงขวางและจับตัวเจ้าชมพูขังไว้ที่เมืองนครเวียงจันทน์เป็นระยะเวลา ๓ ปี ฝ่ายกษัตริย์เวียดนามทรงทราบก็ส่งราชสาส์นถึงเจ้านันทเสนให้ปล่อยตัวเจ้าชมพู แล้วให้เจ้าชมพูส่งเครื่องราชบรรณาการและช่วยให้ทั้งเวียดนามและเมืองนครเวียงจันทน์ ในยุคนั้นเมืองเชียงขวางจึงมีลักษณะเป็นเมืองสองฝ่ายฟ้า

ต่อมาในพ.ศ.๒๓๗๑ เจ้าอนุวงศ์ (เจ้าอนุวงศ์) กษัตริย์นครเวียงจันทน์ (พ.ศ.๒๓๔๗ – ๒๓๗๑) ราชวงศ์ล้านช้าง ได้ประกาศอิสรภาพจากสยาม แต่ไม่สำเร็จได้หลบหนีไปอยู่เมืองเชียงขวาง ทางสยามทราบจะยกทัพตีเมืองเชียงขวาง เจ้าสุทธกษัตริย์สุวรรณภูมิ (เจ้าน้อย) กษัตริย์เมืองเชียงขวางองค์ที่ ๔๕ (พ.ศ.๒๓๔๖ – ๒๓๗๑) ราชวงศ์พวน (ราชวงศ์เจ้าเจ็ดเจือง) สวามิภักดิ์หาญกล้า วัน ราชบุตรเขยเจ้าอนุวงศ์เกรงเมืองเชียงขวางจะถูกตี จึงได้จับตัวเจ้าอนุวงศ์ส่งให้กษัตริย์สยาม

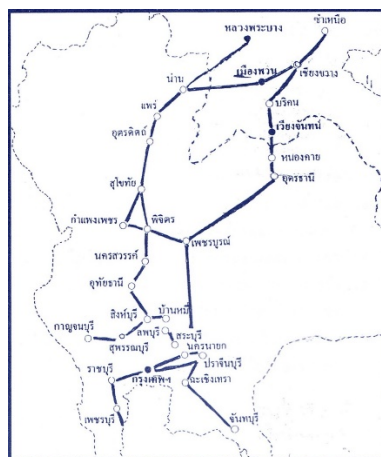
¹⁶ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๔ - ๑๐๕.

จนถึงแก่พิราลัยที่กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระจักรพรรดิมินมาง กษัตริย์เวียดนาม (พ.ศ.๒๓๖๓ – ๒๓๘๔) ราชวงศ์เหงียน จึงจับเจ้าสุทธกษัตริย์สุวรรณภูมิ (เจ้าน้อย) ประหารชีวิต¹⁷ และโปรดเกล้าฯ ให้องค์กวางผู้นำทหารจำนวน ๒๐๐ นายมาประจำการที่เมืองเชียงขวางให้ขึ้นต่อเวียดนาม ตลอดระยะเวลาที่กองทหารเวียดนามมาประจำการชาวเมืองเชียงขวางเดือดร้อน เจ้าसान กษัตริย์เมืองเชียงขวางองค์ที่ ๔๖ ราชวงศ์พวน จึงส่งราชสาส์นถึงกษัตริย์สยามเพื่อขอกองกำลังขับไล่กองทหารเวียดนามเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๖ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กษัตริย์สยามรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗ – ๒๓๙๔) ราชวงศ์จักรี ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาธิปัตย์ (สมบุญ) เป็นแม่ทัพสยามนำกองทัพกรุงเทพมหานครและหัวเมืองเหนือ ได้แก่

- (๑) เมืองพิษณุโลก ๑,๐๐๐ คน
- (๒) เมืองสวรรคโลก ๕๐๐ คน
- (๓) เมืองสุโขทัย ๖๐๐ คน
- (๔) เมืองพิจิตร ๑๔๐ คน
- (๕) เมืองพิชัย ๕๐๐ คน
- (๖) เมืองปากเหือง ๒๐๐ คน
- (๗) เมืองเพชรบูรณ์ เมืองหล่มสักดี เมืองแก่นท้าว และเมืองเลย ๑,๓๙๐ คน

ส่วนประเทศราชล้านนามีเมืองนครน่าน ๒,๕๐๐ คน และเมืองนครแพร่ ๕๐๐ คน รวมกองกำลังประมาณ ๑๒,๔๐๐ คน ยกขึ้นไปสมทบกับเมืองนครหลวงพระบางเข้าตีเมืองเชียงขวางและหัวเมืองสำคัญของเชียงขวาง เช่น เมืองเหียม เมืองหัว เมืองซอน เมืองชำเหนือ เมืองชำใต้ เมืองเชียงค้อ เมืองเชียงคาน เมืองสุย เมืองซัน และเมืองสบแอต เป็นต้น

แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพกวาดต้อนชาวพวนเข้ามาในเขตประเทศไทย
(ที่มา : ศักดิ์ชาย รัชตวรคุณ, ตำนานไทยพวนทุ่งไธ้ อำเภอมืองแพร่)

¹⁷ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, พิมพ์ครั้งที่ ๒,(อ้างแล้ว), หน้า ๑๐๙.

ส่วนกองทัพเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำพูน และเมืองนครลำปาง เดินทางมาสมทบ
ล่าช้า จึงมีแต่กองทัพจากเมืองนครแพร่และเมืองนครน่านรวมแล้ว ๓,๐๐๐ คนเข้าสมทบกองทัพ
หลวงของสยามที่เมืองนครหลวงพระบาง กองทัพเมืองนครแพร่มีพระยารัตนะหัวเมืองแก้ว (เจ้าบุรี
รัตน์) เป็นแม่ทัพ มีพระวังขวา (เจ้าวังขวา) และพระวังซ้าย (เจ้าวังซ้าย) เป็นรองแม่ทัพ เมื่อยกกอง
ทัพไปถึงเมืองเชียงขวางแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นที่มั่นและเป็นแหล่งเสบียงอาหารของกองทัพเวียดนามอีก
เจ้าพระยาธรรมาธิปัตย์ (สมบุญ) จึงได้สั่งให้กวาดต้อนชาวเมืองเชียงขวางลงมาไว้ในเขตสยามให้หมด
เนื่องจากระยะทางจากเวียดนามถึงเมืองเชียงขวางใช้เวลา ๑๕ วัน แต่จากสยามถึงเมืองเชียงขวาง
ใช้เวลา ๔๐ วัน เกรงว่าหากกองทัพสยามยกกลับ เวียดนามจะยกกองทัพกลับมาตีเมืองเชียงขวาง
อีกครั้ง ดังมีสารตราตอบเรื่องกวาดต้อนเมืองพวนของเจ้าพระยาธรรมาธิปัตย์ (สมบุญ) เมื่อ พ.ศ.
๒๓๗๗ ว่า

“...ถ้าในปีมะเมียฉดกนี้ เห็นว่าจะเกลี้ยกล่อมเอาพวนไม่สิ้น จะตักค้างอยู่บ้างก็ให้
กำชับเจ้าเมืองท้าวเพี้ยเมืองหนองคาย เมืองหนองหาร เมืองไชยบุรี ให้แต่งผู้คนรักษาด่านทาง
สืบสวนฟังข้อราชการจงกวาดขัน ให้ระวังระไวอย่าให้พวนซึ่งกวาดมาแล้วหนีกลับไปบ้านเมืองได้ เข้า
ฤดูแล้งก็ให้คิดเกลี้ยกล่อมเอาพวนที่ตักค้างอยู่นั้นต่อไป ถ้าจะเอามาโดยดีก็ให้เกลี้ยกล่อมเอามา ถ้า
เห็นว่าจะเอามาโดยดีไม่สิ้นพวนยังตักค้างอยู่ จึงจะโปรดให้กองทัพไปตีกวาดเอามาให้สิ้น อย่าให้เป็น
เชื้อสายทางเสบียงอาหารกับข้าศึกต่อไปได้ และครอบครัวพวนซึ่งได้มานั้น จะจัดแจงไว้ที่หัวเมือง
ตามท้องตราซึ่งโปรดขึ้นมาครั้งนี้ ถ้าเจ้าเมืองท้าวเพี้ยจะวิวาทว่ากล่าวเกี่ยวข้องกันด้วยครอบครัว
ประการใด ก็ให้พระราชรินบังคับบัญชาตัดสินให้เป็นอันสำเร็จ ให้อำเภอกล่าวประณบประณอมอย่าให้มี
ความอริวิวาทร้ายฉานแก่กัน ให้เกิดความเคืองไต่ฝาละอองๆ จะได้ช่วยกันรักษาเขตต์แดนบ้านเมือง
ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป...”¹⁸

ชาวพวนจึงถูกกวาดต้อนไว้ตามหัวเมืองเหนือและประเทศราชของสยาม เช่น กองทัพเมือง
สุโขทัยและเมืองสวรรคโลกกวาดต้อนไว้ที่บ้านหาดเสี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ บ้านแม่ราก (อำเภอ
ศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย) บ้านคลองมะพลับ (อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย) และบ้านวังหาด
(อำเภอด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย) กองทัพเมืองพิชัยกวาดต้อนไว้ที่บ้านปากฝางและบ้านผาจุก

¹⁸ “สารตราตอบเรื่องกวาดต้อนเมืองพวนของเจ้าพระยาธรรมาธิปัตย์ (สมบุญ) จ.ศ.๑๑๙๖” อ้างในเทศบาลตำบลทุ่ง
ไธ้, ข้อมูลพื้นฐานสำคัญของเทศบาลตำบลทุ่งไธ้, (อ้างแล้ว).

(อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์)¹⁹ กองทัพเมืองนครน่านกวาดต้อนไว้ที่บ้านฝายมูล บ้านหลับมื่น พรวน และบ้านน้ำบัว (อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน) และกองทัพเมืองนครแพร่กวาดต้อนไว้ที่บ้าน หุ้งโฮ้ง (ตำบลหุ้งโฮ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่) ซึ่งชาวพวนในจังหวัดน่าน จังหวัดสุโขทัย และ จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่อยู่ติดกับจังหวัดแพร่ อดีตมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ โดยเฉพาะการ สมรระหว่างกัน ดังปรากฏมีเชื้อสายพวนจากหมู่บ้านบริเวณพื้นรายรอบเหล่านี้ เข้ามาแต่งงานกับ ชาวพวนหุ้งโฮ้ง ขณะเดียวกันชาวพวนหุ้งโฮ้งก็ออกไปสมรสกับชาวพวนพื้นที่รายรอบด้วยเช่นกัน รวมถึงมีการสมรสกับเชื้อสายชาวลาวเมืองนครเวียงจันทน์ (ลาวเวียง) บ้านหุ้งกวาว ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ ติดกันด้านทิศใต้อีกด้วย

ภายหลังการกวาดต้อนชาวเมืองเชียงขวางครั้งใหญ่ กษัตริย์เวียดนามได้โปรดให้องค์กวางฝู นำกองทัพเข้ายึดเมืองเชียงขวางไว้อีกครั้ง พร้อมกับให้ทหารจำนวน ๑๐๐ นายประจำการอยู่เมือง เชียงขวาง จัดแบ่งการปกครองใหม่เรียกว่า “เวียน” มีทั้งหมด ๘ เวียนหรือ ๘ เขตการปกครอง และเปลี่ยนชื่อเมืองเชียงขวางเป็นภาษาเวียดนามว่า “แขวงทรานนินห์” (ตรันนิน) ดังนั้นตั้งแต่ ช่วงนี้เป็นต้นมากษัตริย์เชียงขวางจึงต้องส่งเครื่องราชบรรณาการและส่วย ถวายให้กษัตริย์เวียดนาม และกษัตริย์เมืองนครหลวงพระบางเป็นประจำทุกปี²⁰ โดยต่อจากนี้เมืองเชียงขวางยังมีกษัตริย์สืบ ต่อมาอีกหลายองค์ ภายใต้อิทธิพลของเวียดนามและเมืองหลวงพระบาง จนกระทั่งถึงเจ้าขันตี กษัตริย์เชียงขวางองค์สุดท้าย (องค์ที่ ๔๙ พ.ศ.๒๔๑๙ – ๒๔๓๐) ในราชวงศ์พวน (ราชวงศ์เจ้าเจ็ด เจือง)²¹ จึงถือว่าสิ้นสุดการปกครองระบบกษัตริย์ของเมืองเชียงขวาง (เมืองพวน)

กองทัพสยามพร้อมกับกองทัพเมืองนครน่านและเมืองนครแพร่ ที่เป็นหัวเมืองประเทศราช ล้านนา ได้ยกขึ้นไปตีขับไล่เวียดนามออกจากเมืองเชียงขวางช่วง พ.ศ.๒๓๗๖ – ๒๓๗๗ ปรากฏใน จารึกทำยัคัมภีร์โบลานวัดกาซ้อง (ต.เหมืองหม้อ อ.เมือง จ.แพร่) ระบุว่า “สกกราช ๑๑๙๖ (พ.ศ. ๒๓๗๗) ไปเลิกเมืองกวาง”²² ชาวพวนจึงเข้ามาเมืองนครน่านพร้อมกับกลุ่มเมืองนครแพร่ ที่เจ้านาย เมืองนครน่านและแพร่ได้กวาดต้อนมาในช่วง พ.ศ.๒๓๗๗ - ๒๓๗๘

¹⁹ **มูลมรดกชนชาติอ้ายลาว** อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระยอดแก้วพุทธชินโรส สกลมหา สังฆปาโมกข์ สมเด็จพระสังฆราชแห่งพระราชอาณาจักรลาว วันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๘, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๒๘), หน้า ๑๙๘.

²⁰ มหาสิลา วีระวงส์ (เรียบเรียง) สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), **ประวัติศาสตร์ลาว**, (ลำพูน : เทคนิคการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕ – ๑๒๗.

²¹ เจ้าคำหลวง หน่อคำ (เขียน) พันธุ์ทิพย์ ชีระเนตร สมชาย นิลอาธิ (แปล) สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), **ประวัติศาสตร์เมืองพวน จากฉบับภาษาลาวชื่อ ประวัติศาสตร์อาณาจักรพวน**, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๘ – ๑๖๙.

²² ชัยวุฒิ ไชยชนะ (อ่าน), **จารึกทำยัคัมภีร์โบลานวัดกาซ้อง ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่**, อักษร ธรรมล้านนา.

“...จุลลัทธิราชได้ ๑๑๙๖ ตัว (พ.ศ.๒๓๗๗) ปีกาบสง่า...ปางเมืองสถิตสำราญอยู่
วิหารหลวงช้างค้ำ เมืองน่าน วันนั้นแล ตัวย่าเค้าเพิ่นเพนหนังสือเมืองกวาน...”²³

ในครั้งนั้นเมื่อเจ้านายเมืองนครน่านและนครแพร่ ยกทัพช่วยขับไล่เวียดนามออกจากเมือง
เชียงขวางสำเร็จ ได้ทำการกวาดต้อนชาวพวนเมืองเชียงขวางบางส่วนกลับมาไว้ในแต่ละเมือง เพื่อ
เพิ่มจำนวนไพร่บ้านพลเมือง เนื่องจากอดีตผู้คนเป็นทรัพยากรสำคัญของบ้านเมือง เช่น

(๑) ชาวพวน ๑๓ - ๑๕ ครอบครัวมาไว้บริเวณบ้านฝายมูล เมืองนครน่าน (ต.ป่าคา อ.
ท่าวังผา จ.น่าน)

(๒) ชาวพวน ๗ ครอบครัวและพระภิกษุ ๑ รูปมาตั้งอยู่บริเวณบ้านหลักมื่นพรวน เมือง
สา (ต.จอมจันทร์ อ.เวียงสา จ.น่าน)²⁴

(๓) เจ้าคำมม เจ้านายในเมืองสา เป็นหนึ่งในผู้กวาดต้อนชาวพวนจำนวน ๕ ครอบครัวมา
ตั้งอยู่บ้านน้ำบัว เมืองสา (ต.น้ำบัว อ.เวียงสา จ.น่าน)²⁵ เป็นต้น

๖.๑ ภาษา

ชาวไทยพวนมีภาษาที่ยังคงเอกลักษณ์แบบไทยพวน แม้ว่าปัจจุบันจะมีภาษาไทยวน (คำเมือง)
และภาษาไทยเข้าไปมีส่วนต่อการพูดสื่อสารในชีวิตประจำวัน คำที่ภาษาล้านนาออกเสียงสระโอ คำ
ของภาษาพวนจะออกเสียงสระเออ เช่น **ใหญ่** ออกเสียงเป็น **หญ่** หรือภาษาล้านนาออกเสียง
สระอัว ภาษาพวนจะออกเสียงสระโอ เป็นต้น

๖.๒ เครื่องแต่งกาย

ในอดีตผู้หญิงชาวไทยพวนใช้ผ้าคาดอกแทนการสวมเสื้อ นุ่งซิ่นตีนจก หรือ สีพั้นแทรกลาย
ขวาง บางท้องถิ่นนิยมนุ่งซิ่นมัดหมี่ หรือใช้ผ้าขาวม้ารัดนม เรียกว่า แห้งตุ้ ทั้งชายหญิงไม่สวมเสื้อ
แต่เวลาไปไร่นาจต้องสวมเสื้อสีดำหรือสีคราม ผู้หญิงสวมเสื้อรัดตัวแขนยาวถึงข้อมือกระดุมเสื้อใช้เงิน
กลมติดเรียงลงมาตั้งแต่คอถึงเอว เด็กผู้ชายก็จะใส่กำไลเท้า เด็กผู้หญิงใส่ทั้งกำไลมือกำไลเท้า

²³ ชัยวุฒิ ไชยชนะ (อ่าน), **จารึกท้ายคัมภีร์โบลานนีสัยห้าสิบชาติ ผูกตัน วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น
จังหวัดแพร่, อักษรธรรมล้านนา.**

²⁴ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชตำบลทุ่งไธ้ง, **ไทยพวน, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๓), หน้า ๔ และ ๖.**

²⁵ พันธุ์ ทิพพเมธี ยุทธพร นาคสุข และพิรพงศ์ มณีรัตน์, **อินทสรวิสุทธิธานุสรณ์, (เชียงใหม่ : แม็กซ์พรีนติ้ง,
๒๕๕๖), หน้า ๑๕.**

สตรีชาวพวนใส่เสื้อจีบรอบอกมีแขนควบ (เรียกเสื้อคอกระเช้า) เมื่ออยู่กับบ้านปกติ นิยมห่มสไบเมื่อไปในชุมชนหรือไปวัด ถ้าไปในงานพิธีจะสวมนอกเป็นเสื้อคอกลมแขนกระบอกตัด ๕ ตะเข็บ โดยทั่วไป สตรีที่เป็นโสดกับสตรีที่แต่งงานแล้วจะแต่งตัวต่างกัน สตรีโสดจะนุ่งซิ่น (ทอหรือมัดหมี่) ที่ชายซิ่นจะต่อตีนซิ่นสวยงาม สตรีที่มีสามีแล้วจะต่อตีนซิ่นเช่นเดียวกันเป็นซิ่นมีเชิง แต่ซิ่นที่นุ่งจะเป็นผ้าลาย มีหัวลายไม่เหมือนกัน

ผู้ชายชาวพวนนุ่งกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อหม้อห้อม มีผ้าโพกศีรษะและผ้าขาวม้าเคียนเอว ถ้าไปในงานพิธีทำบุญหรือถ้ำงานมงคลสมรสจะใส่เสื้อขาว

เครื่องแต่งกายของชาวไทพวน แขวงเชียงขวาง (เมืองพวน) ประเทศลาว
(ที่มา : ชมรมอีสาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

๗. ลัวะ (ถิ่น)

ชาวลัวะ หรือ ชาวฟ่าย หรือ ชาวถิ่น ในจังหวัดน่าน ชื่อ “ถิ่น” เป็นชื่อทางราชการตั้งให้บางครั้งเรียกว่า “ข้าถิ่น” แต่จะเรียกตนเองว่า “ลัวะ” (Lua) หรือ “ฟ่าย” (Phay) เป็นกลุ่มชนเผ่าที่มีจำนวนมากที่สุดของจังหวัดน่าน แบ่งออกตามความแตกต่างของภาษาพูดได้ ๒ กลุ่มใหญ่คือ “ปรีย” หรือ “ลัวะปรีย” และ “มัด” หรือ “ลัวะมัด” จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลย่อยมอญ – เขมร ของกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก ชาวลัวะในจังหวัดน่านสันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมไม่ได้อพยพมาจากที่ใด เนื่องจากเป็นดินแดนที่ชาวลัวะตั้งถิ่นฐานมาแต่โบราณอยู่แล้วที่เชื่อมต่อไปถึงประเทศลาวในแขวงไซยะบุรี ชาวลัวะในจังหวัดน่านมีหลายหมู่บ้านในเขตอำเภอบ่อเกลือ อำเภอนครหลวง อำเภอน้ำหนาว อำเภอเมืองน่าน อำเภอศรีนครินทร์ อำเภอเวียงสา อำเภอวังสามหมอ และอำเภอวังสามหมอ

(๑) อำเภอบ่อเกลือ เช่น

(๑.๑) ตำบลบ่อเกลือเหนือ มีหมู่บ้านเวร บ้านบ่อหยวก บ้านสะละ และ บ้านน้ำจูน บ้านห้วยขาบ บ้านห้วยป้อ บ้านน้ำกั้น บ้านน้ำว่า

(๑.๒) ตำบลบ่อเกลือใต้ มีหมู่บ้านน้ำแพะ บ้านหนองน่าน

(๑.๓) ตำบลภูฟ้า มีหมู่บ้านสบมาง

(๑.๔) ตำบลดงพญา มีหมู่บ้านน้ำแคะ บ้านห้วยหมี บ้านป่าก่า

(๒) อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เช่น

(๒.๑) ตำบลขุนน่าน มี ๖ หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยกานต์ บ้านห้วยฟอง บ้านกิวจันทร์ บ้านน้ำรี พัฒนา บ้านน้ำช้างพัฒนา และบ้านบวกอุ้ม

(๓) อำเภอเชียงกลาง เช่น

(๓.๑) ตำบลเปือ คือ บ้านห้วยฟ่าน

(๔) อำเภอปัว เช่น

(๔.๑) ตำบลสกาต คือ บ้านสกาตเหนือ บ้านสกาตกลาง บ้านสกาตใต้ และบ้านภู
กอก

(๔.๒) ตำบลภูคา คือ บ้านเตย บ้านเตยกลาง และบ้านเตยกิวเห็น

(๕) อำเภอสันติสุข เช่น

(๕.๑) ตำบลพงษ์ คือ บ้านแม่สะนาน²⁶

การตั้งถิ่นฐานของชาวลัวะจะอยู่บนเทือกเขาสูงที่ทอดตัวยาวสลับซับซ้อนในระดับความสูง ๒,๕๐๐ - ๓,๐๐๐ ฟุต บ้านเรือนสร้างด้วยไม้ยกพื้นสูง มุงหญ้าคา มีชายคายื่นคลุมลงมาเกือบถึงพื้นดิน มีบันไดขึ้นบ้าน ภายในเรือนจะมีครัวไฟและยุ้งข้าว และมีชานบ้านเชื่อมต่อกันได้ ชาวลัวะส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกกลุ่ม และมีข้อห้ามในการแต่งงานกันในเครือญาติสนิทหรือนับถือผีในสายตระกูลเดียวกัน เมื่อแต่งงานฝ่ายชายจะเข้าไปเป็นสมาชิกบ้านฝ่ายหญิงและนับถือผีตามฝ่ายหญิง

๗.๑ ภาษา

ชาวลัวะ หรือ ชาวถิ่น จัดอยู่ในตระกูลย่อยมอญ - เขมร ของกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก David Filbeck กล่าวว่าชาวลัวะในจังหวัดน่านแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ “มัล” (mal) และเรียกภาษาพูดว่าภาษามัล และ “ปรัย” (pray) และเรียกภาษาพูดว่าภาษาปรัย ในแต่

²⁶ ชลธิรา สัตยาวัดนา, ลัวะเมืองน่าน, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๗ - ๒๘.

ละกลุ่มจะมีภาษาย่อยที่แตกต่างกันออกไปอีก ความแตกต่างนี้อาจจะแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยหรือมากจนไม่สามารถจะเข้าใจกันได้

๗.๒ เครื่องแต่งกาย

ชาวลัวะไม่มีการทอผ้าใช้เอง เสื้อและเครื่องประดับได้จากการนำสิ่งของไปแลกเปลี่ยนหรือซื้อมาจากคนกลุ่มอื่นๆ จึงไม่มีรูปแบบการแต่งกายที่เป็นลักษณะเฉพาะ ดังจะพบว่าชาวลัวะนิยมแต่งกายคล้ายแบบไทลื้อ เมื่อมีกิจกรรมการแสดง สำหรับในชีวิตประจำวันชาวลัวะ นิยมแต่งกายแบบชาวพื้นราบทั่วไป ในอดีตชาวลัวะมีเครื่องแต่งกายที่เต็มรูปแบบ ดังนี้

(๑) การประดับศีรษะ ผู้หญิงมักเกล้ามวยผมห้อยไปทางท้ายทอย มีผ้าสีดำหรือผ้าขาวม้าพันหัว ผ้านี้เป็นการรองสายกระบุงตะกร้าไว้บนหลัง และจะมีสายรัดมาคาดไว้บนหน้าผาก ซึ่งภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “เปืออะ” ผ้าโพกหัวก็จะมาช่วยรองสายรัดนี้ไม่ให้ตกลงไปบนเนื้อหน้าผาก บางครั้งอาจใช้ดอกไม้เสียบบนมวยผม ส่วนผู้ชายโพกศีรษะแต่เวลาปฏิบัติงานประเพณี

(๒) ผู้หญิงสวมเสื้อผ่าหน้าสีดำหรือน้ำเงินเข้ม (เสื้อหม้อห้อม) มีทั้งแขนสั้นและแขนยาว ส่วนผู้ชายใส่เสื้อหม้อห้อมผ่าหน้าหรือสวมเสื้อคอตั้งแขนกระบอกยาวสีดำ ขอบแขนสีแดง

(๓) ผ้านุ่ง ผู้หญิงนุ่งผ้าสีน้ำเงินหรือสีดำ หรือสวมซิ่น ส่วนผู้ชายนุ่งโจงกระเบนสีดำ หรือนุ่งเดี่ยวสามตุกสีดำแบบชาวไทเขินทั่วไป

(๔) เครื่องประดับ ทั้งชายและหญิงมีการเจาะหู โดยอาจใช้แผ่นเงินขดเป็นวง เหลาไม้ใส่หรืออาจใช้ดอกไม้เสียบในรูหู²⁷

๗.๓ ประเพณีและพิธีกรรม

(๑) การแต่งงาน

เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องมาอยู่บ้านฝ่ายชาย ยกเว้นกรณีหากบ้านนั้นเป็นหญิงล้วนผู้ที่ เป็นแม่ของฝ่ายหญิงจะต้องเป็นคนที่เลือกกว่าจะให้ลูกคนใดอยู่ด้วย และลัวะนั้นชายหญิงตระกูลเดียวกันจะไม่สามารถแต่งงานกันได้ ชายหญิงจะแต่งงานกันจะต้องดูชีวิตซึ่งกันและกันอย่างน้อย ๒ - ๓ ปี ซึ่งหลักพิจารณาจะเน้นที่ความขยันหมั่นเพียร ความเอาใจใส่ต่อบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

(๒) งานขึ้นบ้านใหม่

จัดทำกันขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมีอยู่ ๒ กรณี คือหนึ่งรื้อบ้านเก่าสร้างบ้านใหม่ และสอง บุตรชายคนที่โตหรือรองที่แต่งงานแล้วย้ายครอบครัวจากพ่อแม่ ในการสร้างชาวบ้านจะช่วยกันตลอด

²⁷ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, ผ้าพื้นเมืองน่าน, (เชียงใหม่ : แม็กซีพริ้นติ้ง, ๒๕๕๕), หน้า ๖๑ - ๖๒.

โดยที่ไม่ต้องอาศัยช่าง ส่วนมากใช้เวลาสร้างไม่เกิน ๒ อาทิตย์ การขึ้นบ้านใหม่ของชนเผ่าละว้านิยมสร้างในช่วงเดือนธันวาคมไปจนถึงเดือนมีนาคม

๗.๔ ความเชื่อ

การนับถือผีของละว้า

วัฒนธรรมประเพณีของละว้ามีพื้นฐานจาก การนับถือผี ความเชื่อเรื่องผี แม้ส่วนใหญ่ถือพุทธแต่ก็ไม่ทิ้งการนับถือผี พิธีกรรมที่ปฏิบัติตามกลุ่มเครือญาติ “ผีตระกูล” สอนในเรื่องความเชื่อ บางกลุ่มไม่กินเนื้อกวาง เพราะเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ให้ต้นตระกูลตนเองคุณนม ถ้าฝืนความเชื่อกินเข้าไป ต้องรีบออกไปทำพิธีเช่นไหว้ การเลี้ยงผี เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมามีเหนียวแน่นมาก ดังนี้

- (๑) การเลี้ยงผีหลักเมือง (โนก สไปต) เป็นการเลี้ยงผีเจ้า
- (๒) การเลี้ยงผีตะตุ (โนก ตะตุ) ซึ่งเป็นการเลี้ยงผีของแต่ละบ้านให้คุ้มครองหมู่บ้าน
- (๓) การเลี้ยงผีหัวบันได (โนก ไกญ โบง) เป็นการเลี้ยงผีของแต่ละหลังคา
- (๔) การเลี้ยงผีเรียกขวัญ (โนก รุก) เป็นการเลี้ยงผีเพื่อเรียกขวัญเด็กที่ซอปป่วย
- (๕) การเลี้ยงผีไร่ ไร่ นา การเลี้ยงซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ผลิตผลทางการเกษตรมีผลดี

๗.๕ อาหาร

นิยมกินข้าวเหนียวหนึ่งใส่ “แอบ” (กระต๊อบ) ไว้กินทั้งสามมือ มีเกลือและพริก เป็นเครื่องชูรสที่ขาดไม่ได้ อาหารยอดนิยมคือน้ำปู เป็นเครื่องจิ้มสำหรับผักและข้าวเหนียว ประเภทเนื้อสัตว์จะกินในโอกาสพิเศษ หรือยามเช่นผี

๘. ม้ง

ชาวม้งในจังหวัดน่านมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในตอนใต้ของประเทศใต้ ชื่อ “ม้ง” เป็นคำที่ชาวม้งใช้เรียกตนเอง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ม้งขาว (ม้งเต๋อะ) แลม้งเขียว (ม้งลาย) ใช้ภาษาตระกูลม้ง – เมี่ยน ในกลุ่มภาษาจีน – ทิเบต ลักษณะที่อยู่อาศัยชาวม้งจะตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณที่มีภูเขาล้อมโดยรอบสลับเป็นแนวเทือกเขา อยู่ใกล้แหล่งน้ำหรืออยู่ต่ำลงมาจากต้นน้ำ บ้านเรือนมีชั้นเดียวค่อมติดพื้นดิน หลังคามุงด้วยไม้ผาหรือมุงด้วยหญ้าคา ผาบ้านทำด้วยไม้ผาเช่นเดียวกับหลังคาบ้าน ครอบครัวของชาวม้งเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกกลุ่ม และห้ามแต่งงานกับคนในเครือญาติสนิทหรือคนในตระกูลเดียวกัน เมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงจะเข้าไปเป็นสมาชิกในบ้านครอบครัวฝ่ายชาย ให้ความเคารพนับถือฝ่ายชายมากกว่าครอบครัวเดิมของตนเอง

ชาวม้งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

๘.๑ ภาษา

ภาษาม้งอยู่ในตระกูลมั่ว-เย้า หรือม้ง-เมี่ยน ใช้กันในชาวม้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และบางส่วนของจีนจัดเป็นภาษาคำโดด โดยหนึ่งคำมีเสียงพยัญชนะต้น สระ และวรรณยุกต์ ไม่มีเสียงตัวสะกด มีวรรณยุกต์สนธิหรือการผสมกันของเสียงวรรณยุกต์เมื่อนำคำมาเรียงต่อกันเป็นประโยค ในประเทศไทยแบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ

- (๑) ภาษาม้งเขียว หรือ ม้งจั่ว (Hmong Njua)
- (๒) ภาษาม้งขาว หรือ ม้งเดีว (Hmong Daw)

การเรียงคำเป็นแบบประธาน – กริยา - กรรม เช่น เตเตอะหมี (หมากัดแมว) ไม่มีการเปลี่ยนรูปคำเพื่อแสดงกาล แต่ใช้การเติมคำบอกกาลเช่นเดียวกับภาษาไทย อดีตเติมคำว่าเหลอะไว้ท้ายประโยค เช่น เตเตอะหมีเหลอะ (หมากัดแมวแล้ว) อนาคตใช้คำว่าหย่ววางไว้หน้ากริยา เช่น เตหย่วเตอะหมี (หมาจะกัดแมว) ประโยคปฏิเสธเติมคำว่าไม (จี หรือ ทจี) หน้าคำกริยา เช่น เตทจีเตอะหมี (หมาไม่กัดแมว) ประโยคคำถามเติมคำว่าปั่วหรือหลอเข้าในประโยค คำว่าหลอนิยมวางไว้ท้ายประโยค ส่วนคำว่าปั่วนิยมวางไว้หน้ากริยา เช่น เตเตอะหมีหลอ หรือ เตปั่วเตอะหมี (หมากัดแมวหรือ)

ภาษาม้งมีการใช้คำลักษณนามโดยจะเรียงคำแบบ จำนวนนับ – ลักษณนาม - นาม เช่น อ้อตุ่แห่ง (สอง-ตัว-ม้า) คำลักษณนามที่สำคัญคือ ตุ้ใช้กับสิ่งมีชีวิตทั้ง สัตว์และต้นไม้ ส่วนคนนั้นใช้ เล่ง เช่น อ้อเล่ง (คนสองคน) ตร้า ใช้กับเครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธ ได้ ใช้กับสิ่งที่มีลักษณะเป็นแผ่นแบนๆ แล้สือ ใช้กับสิ่งที่เป็นเส้นยาวหรือเวลานานๆ ลู้ใช้กับคำนามทั่วไป จ้อใช้กับคำนามที่มีมากกว่าหนึ่ง เช่น จ้อแห่ง (ม้าหลายตัว)

ชาวม้งมีภาษาพูดแต่ไม่มีอักษรเป็นของตนเอง มีผู้สนใจภาษาม้งพยายามประดิษฐ์อักษรขึ้นใช้เขียน เช่น อักษรม้ง อักษรพอลลาร์ด เมียว ที่เป็นที่ยอมรับหลายคืออักษรละติน ในประเทศไทยบางครั้งเขียนด้วยอักษรไทย สำหรับการเขียนด้วยอักษรละตินมี พยัญชนะที่ใช้ทั้งหมด ๒๖ ตัว วรรณยุกต์ มี ๘ และสระมี ๑๔ ตัว ได้แก่

พยัญชนะ ในภาษาม้งมีทั้งหมด ๕๗ ตัวแยกเป็น พยัญชนะตัวเดียว พยัญชนะควบกล้ำ ๒ ตัว พยัญชนะควบกล้ำ ๓ ตัว และพยัญชนะควบกล้ำ ๔ ตัว ดังต่อไปนี้คือ พยัญชนะตัวเดียว มีทั้งหมด ๑๘ ตัว ประกอบด้วย t k p s x l n h m g q v r z y c f d เทียบกับอักษรไทยคือ ต ก ป ช ซ ล น ฮ ม _ ก ว จ ย ย จ ฟ ด พยัญชนะควบกล้ำ ๒ ตัว มีทั้งหมด ๒๒ ตัว kh qh ch ts ny hn th nt np ph tx xy hl nk nr dh rh nc pl hm เหมือน hn ml nl เทียบกับ

อักษรไทย ค ค ฆ จ ญ หน ท ต บ พ จ ษ หล ก จ ฐ ช จ ปล หม หน มล นล พยัญชนะควบกล้ำ ๓ ตัว มีทั้งหมด ๑๔ ตัว tsh nth txh nts nph nrh hmlหรือhnl nkh nqh nch ntx npl plh hny เทียบกับอักษรไทย ช ด ช จ จ ฎ ฒ หมล หนล ฆ ฒ ฌ จ บล พล หลย พยัญชนะควบกล้ำ ๔ ตัว มีทั้งหมด ๓ ตัว ntsh ntsh nplh เทียบกับอักษรไทย ฌ ฒ ฎล วรรณยุกต์ของม้งมีทั้งหมด ๗ รูป ๘ เสียงดังต่อไปนี้คือ

(๑) สัวบัว(suab npua) เสียงสามัญไม่มีพยัญชนะกำกับ เช่น qhia tsua ya zoo qee ntshua xyoo

(๒) สัวนือ (suab nws) ใช้ตัว s เช่น ntuas tsoos nplias moos ntshes qhuas

(๓) สัวก่อ (suab koj) ใช้ตัว j เช่น yeej tshaj khauj noj nroj yaj phuaj phwj

(๔) สัวเป้ (suab peb) ใช้ตัว b เช่น neb coob qaub iab suab wb nyab cob

(๕) สัวกู๋ (suab kuv) ใช้ตัว v เช่น qhiav ntsoov qhauv ntsev ntuvav xav

(๖) สัวป้อ (suab pom) ใช้ตัว m เช่น niam nyiam yuam twm nyem cuam kam

(๗) สัวยอห์ (suab yog) ใช้ตัว g เช่น tog loog taug neeg lwg nag tseg yiaq

(๘) สัวเต้อ (suab ntawd) ใช้ตัว d ใช้ในกรณีของการบอกทิศทางเท่านั้นเช่น ntawd tod saud haud nrad ped tid

สระได้แก่ สระอา (a) สระอี (i) สระเอ (e) สระอี (w) สระอู (u) สระออ (o) สระโอง (oo) สระอาง (aa) สระเอง (ee) สระเออ (aw) สระเอีย (ia) สระเอา (au) สระอัว (ua) สระ ไอ (ai)

๘.๒ เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของชาวม้ง ผู้หญิงใส่กระโปรงทอด้วยป่านไยักญซง (ต้นคล้ายกล้วยา แต่ดอกและใบใช้สุบไม่ได้) การทำกระโปรงของหญิงม้ง โดยการใช้เล็บสะกิดใยักญซงออกเป็นเส้น แล้วปั่นต่อกันเป็นม้วนใหญ่ นำไปฟอกด้วยกรรมวิธีต่างๆ จะได้ด้ายสีขาวอมเหลือง นำไปทอเป็นผ้ามีผิวสัมผัสหยาบหนาแต่นุ่มเป็นมัน มีความกว้างประมาณ ๔๐ เซนติเมตร นำไปเขียนด้วยขี้ผึ้ง เป็นลวดลายเรขาคณิตนำไปย้อมสีด้อมน้ำเงิน แล้วนำไปต้มให้ขี้ผึ้งละลาย เป็นการทำให้ผ้าติดแบบโบราณ นำผ้าที่ย้อมแล้วมาพับเป็นพลีทเล็กๆ แล้วใช้ไม้กดทับไว้ให้จีบอยู่ตัว แล้วใช้ด้ายร้อยระหว่างจีบจากด้านหนึ่งไปยังด้านหนึ่งเป็นเอวของกระโปรงใช้ผ้าขาวต่อเป็นเอว ใช้ผ้าสีต่างๆ ตกแต่งกระโปรงและปักด้วยด้ายสีต่างๆ ส่วนเสื้อเอวเกือบจะลอย แขนยาว มีปกเสื้อ ด้านหลัง ผ่าหน้า หรือทับไปทางซ้ายทำด้วยผ้าสีดำ ใส่ต่างหูเงิน ห่วงคอทำด้วยเงิน ๓ - ๔ วงซ้อนกัน ด้านหลังเสื้อ ตกแต่งด้วยเหรียญเงินเก่า ชาวม้งผู้ชาย นุ่งกางเกงดำเป้าดำ เสื้อดำแขนยาว เอวลอย (มีเสื้อข้างในสีขาว) ผ่าคาดเอวสีแดง คาดทับด้วยเข็มขัดเงิน ห่วงเงินคล้องคอ ๑ ห่วง หมวกดำมีจุกแดงตรงกลาง

การแต่งการของชาวม้งขาว ผู้หญิงสวมกระโปรงผ้าปานดิบายาวลงมาถึงหัวเข่า มีผ้าพันหน้า แข็งตั้งแต่ข้อเท้าถึงหัวเข่า แต่ปัจจุบันนี้หันมาใช้กางเกงสีดำกว้างๆ แบบจีน คาดเอวด้วยผ้าสีแดง ปล่อยชายผ้าสีเหลืองที่ยาวลงมาด้านหน้า และด้านหลังคอปกเสื้อกว้างแบบทหารเรือ โปกหัวด้วย ผ้าสีครามหรือสีดำ ส่วนผู้ชายชาวม้งขาว นุ่งกางเกงสีดำกว้างๆ เป้าหย่อนลงมาไม่มากนัก สวมเสื้อ ป้ายอกมีผ้าคาดเอว

การแต่งกายของชาวม้งเขียว ผู้หญิงสวมกระโปรงสีฟ้าแก่ ประดับลายภาพวาดด้วยซี่ผึ้ง และมีการปักลวดลายในส่วนล่างของกระโปรง มีผ้าคาดเอวสีแดง ผ้าห้อยลงมาสีดำ เสื้อเป็นสีต่างๆ คอปกเสื้อ เล็กกว่าม้งขาว ๔ นิ้ว ขอบปักเป็นรูปโค้ง ไม่มีผ้าโปกหัว แต่มีผ้าถักบางๆ แถบเป็นลาย ดอกไม้สีแดงพันรอบมวยผม ส่วนผู้ชายม้งเขียวใส่กางเกงดำเหมือนม้งขาว แต่เป้ากางเกงหย่อนลงมา จนเกือบถึงพื้นดินแบบอาหรับ ปลายขารัดที่ข้อเท้า สวมหมวกทำด้วยผ้าแพรว่วนไม่มีขอบ²⁸

๘.๓ ประเพณีและพิธีกรรม

(๑) ประเพณีแต่งงาน

เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงรู้จักกันและเกิดรักกัน ทั้ง ๒ คนอยากใช้ชีวิตร่วมกัน ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะกลับมาบ้านของตนเอง และฝ่ายชายค่อยมาพาดฝ่ายหญิงจากบ้านของฝ่ายหญิง โดยผ่านประตูผีบ้านของฝ่ายหญิง เพราะคนม้งถือและเป็นวัฒนธรรมของคนม้ง หลังจากที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงกลับมาถึงบ้านของฝ่ายชาย พ่อ แม่ของฝ่ายชาย จะเอาแม่ไก่มาหมุนรอบศีรษะทั้งสองคน ๓ รอบ เรียกว่า “หรือข้า” เป็นการต้อนรับคนทั้งสองเข้าบ้าน ซึ่งฝ่ายชายต้องแจ้งให้ญาติทางฝ่ายหญิงทราบ ภายใน ๒๔ ชั่วโมง โดยจัดหาคน ๒ คน เพื่อไปแจ้งข่าวให้พ่อแม่และญาติทางฝ่ายหญิงทราบ ว่าตอนนี้ บุตรชายของเราได้พาดบุตรสาวของท่านมาเป็นลูกสะใภ้ของเราแล้ว ท่านไม่ต้องเป็นห่วงบุตรสาว โดยคนที่เป็นผู้ไปแจ้งข่าวนั้นคนม้งเรียกว่า “แม่โง้ง”

พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะแจ้งให้ทางฝ่ายชายว่าทราบไปอีก ๓ วันให้ “แม่โง้ง” มาใหม่ นั้นหมายถึงว่าพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงต้องการจัดงานแต่งงาน สมัยก่อนคนม้งมักจะอยู่กินด้วยกันก่อนสองถึง ๓ เดือน หรืออาจจะเป็นปีแล้วค่อยมาจัดงานแต่ง แต่ปัจจุบันนี้สังคมเปลี่ยนไปตามยุคเทคโนโลยี ทำให้การจัดงานแต่งงานของคนม้งได้กำหนดจัดงานแต่งงานภายใน ๓ วันเป็นที่นิยมกันในปัจจุบัน

ชาวม้ง จะไม่เกี่ยวพาราฮี หรือแต่งงานกับคนแซ่หรือตระกูลเดียวกันเพราะถือเป็นเรื่องผิดกัน ชาวม้งนิยมแต่งงาน ในระหว่างอายุ ๑๕-๑๙ ปี เมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายหญิงจะย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายชาย ซึ่งนับเป็นการเพิ่มสมาชิกในครอบครัวชาวม้งอาจมีภรรยาได้มากกว่าหนึ่งคน อยู่รวมกันในบ้านของฝ่ายสามี

²⁸ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, ผ้าพื้นเมืองน่าน,(เชียงใหม่ : แม็กซีพริ้นติ้ง,๒๕๕๕), หน้า ๔๓ - ๔๖.

(๒) ประเพณีขึ้นปีใหม่หรือประเพณีฉลองปีใหม่

เป็นงานรื่นเริงของชาวม้งของทุกๆ ปี จะจัดขึ้นหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิตในรอบปีเรียบร้อยแล้ว และเป็นการฉลองถึงความสำเร็จในการเพาะปลูกของแต่ละปี ซึ่งจะต้องทำพิธีบูชาถึงผีฟ้า - ผีป่า - ผีบ้าน ที่ให้ความคุ้มครอง และดูแลความสุขสำราญตลอดทั้งปี รวมถึงผลผลิตที่ได้ในรอบปีด้วย ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะทำการฉลองกันอย่างพร้อมเพรียงกัน หรือตามวันและเวลาที่สะดวกของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งโดยมากจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ประเพณีฉลองปีใหม่ม้งนี้ชาวม้งเรียกกันว่า “น่อเป็โจวฮ์” แปลตรงตัวได้ว่า “กินสามสิบ” สืบเนื่องจากชาวม้งจะนับช่วงเวลาตามจันทรคติ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่ขึ้น ๑ ค่ำ ไปจนถึง ๓๐ ค่ำ (ซึ่งตามปฏิทินจันทรคติจะแบ่งออกเป็นข้างขึ้น ๑๕ ค่ำ และข้างแรม ๑๕ ค่ำ) เมื่อครบ ๓๐ ค่ำ จึงนับเป็น ๑ เดือน ดังนั้นในวันสุดท้าย (๓๐ ค่ำ) ของเดือนสุดท้าย (เดือนที่ ๑๒) ของปีจึงถือได้ว่าเป็นวันส่งท้ายปีเก่า ช่วงวันฉลองปีใหม่ส่วนใหญ่จะตกอยู่ประมาณช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ในวันดังกล่าวหัวหน้าครัวเรือนของแต่ละบ้านจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความเป็นสิริมงคลของครัวเรือน ถัดจากวันส่งท้ายปีเก่าไป ๓ วัน คือวันขึ้น ๑ ค่ำ ๒ ค่ำ และ ๓ ค่ำของเดือนหนึ่ง จัดเป็นวันฉลองปีใหม่อย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกคนจะหยุดหน้าที่การทำงานทุกอย่างในช่วงวันดังกล่าวนี้ และจะมีการจัดการละเล่นต่างๆ ในงานขึ้นปีใหม่ เช่น การละเล่นลูกช่วง การตีลูกช่วง การร้องเพลงม้ง

(๓) ประเพณีกินข้าวใหม่ของม้ง

เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยรุ่นทวด-รุ่นปู่ ซึ่งม้งจะมีความเชื่อว่าจะต้องเลี้ยง ผีปู่-ผีย่า เพราะช่วงเวลาในหนึ่งรอบปีหรือในหนึ่งปีที่ผ่านมานั้นผีปู่-ผีย่า ได้ดูแลครอบครัวของแต่ละครอบครัวเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงมีการปลูกข้าวใหม่เพื่อจะเซ่นบูชา คุณผีปู่-ผีย่ากับเจ้าที่ทุกตน ซึ่งการกินข้าวใหม่จะทำกันในเดือน ตุลาคมของทุกปี ข้าวใหม่คือข้าวที่ปลูกขึ้นมาเพื่อที่จะเซ่นถวายให้กับผีปู่-ผีย่า แล้วสุกในระหว่างเดือนกันยายนถึงต้นเดือนตุลาคม แล้วจะต้องเก็บเกี่ยวโดยเกี่ยวข้าว ที่มีขนาดเล็ก เพราะเกี่ยวที่ใช้เกี่ยวนั้นสามารถที่จะเกี่ยวต้นข้าวได้เพียง ๓-๔ ต้นเท่านั้น จะเริ่มเกี่ยวได้เมื่อรวงข้าวสุกแต่ยังไม่เหลืองมาก ต้องเกี่ยวตอนที่รวงข้าวมีสีเขียวปนเหลือง เมื่อเกี่ยว เสร็จก็จะนำมานวดให้ข้าวเปลือกหลุดออกโดยไม่ต้องตากให้แห้ง นำข้าวเปลือกที่นวดเรียบร้อยแล้ว มาคั่วให้เม็ดข้าวแข็งและเปลือกข้าวแห้ง เพื่อให้สะดวกในการตำข้าว ในอดีตนั้นนิยมการตำข้าวด้วยไค้กกระต๋อง เมื่อตำเสร็จเรียบร้อยแล้วนำข้าวมาหุงเพื่อเซ่นไหว้ผีปู่-ผีย่า ซึ่งในการทำพิธีเซ่นผีนั้นสามารถทำโดยการนำไก่ตัวผู้ที่ต้มทั้งตัวมาเซ่นไหว้ตรงผีประตูก่อน ซึ่งตำแหน่งที่จะต้องเซ่นไหว้มี ๕ แห่งได้แก่ สื่อก่าง ตั้งขอบจู้บ ตั้งขอบจูด ตั้งขอบจ่อง ตั้งจี้ตั้ง ขณะทำพิธีต้องสวดบทสวดเพื่อที่บอกให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือได้รับรู้ และ เข้ามาทานก่อน เมื่อทำพิธีเสร็จคนในบ้านถึงจะสามารถทานต่อได้ ซึ่งพิธีกินข้าวใหม่นั้นได้สืบทอด มานานหลายชั่วอายุคน

๘.๔ ความเชื่อ

ชาวเขาเผ่าม้งมีความยึดมั่นในข้อปฏิบัติเฉพาะประจำกลุ่ม ประจำแซ่สกุลของตนเอง มั้งแต่ละสกุลหรือแต่ละแซ่มายู่ร่วมกัน เป็นชุมชนหมู่บ้านม้ง ทุกคนต่างก็จะตระหนักถึงข้อปฏิบัติให้อยู่ในกรอบ ซึ่งข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติมีดังนี้

(๑) สมาชิกม้งที่มีนามสกุลเดียวกัน จะแต่งงานด้วยกันไม่ได้ ถ้าจำเป็นต้องแต่งงานกันจริงๆ จะต้องให้หญิงและชายคู่กรณี ทำพิธีตัดญาติาก่อน แล้วจึงจะแต่งงานกันได้

(๒) พฤติกรรมคบชู้ชู้ชาย เป็นข้อห้ามอย่างเคร่งครัด ถ้าสาวม้งที่ยังไม่แต่งงานนั้น มีสิทธิ์ที่จะเลือกคบชายใดก็ได้ สิทธิคชชายนั้นขึ้นอยู่กับฝ่ายสาวม้ง แต่ถ้าสาวม้งแต่งงานกับชายม้งเมื่อไหร่แล้ว สาวม้งไม่มีสิทธิ์ในการพูดคุยหรือไปไหนมาไหนกับชายใด ถือว่าเป็นการทำผิดวัฒนธรรมของม้ง ฉะนั้นสาวม้งที่แต่งงาน จะต้องปฏิบัติหน้าที่แทนแม่สามีทันที และจะต้องตื่นก่อนทุกคนใน ครอบครัวเตรียมหาอาหารให้กับทุกคนในครอบครัว และสัตว์เลี้ยงด้วย จะเห็นว่าสาวม้งจะทำงานหนักมาก ฉะนั้นชายม้งสามารถ ที่จะหาภรรยาเพิ่มก็ได้ ขึ้นอยู่กับความยินยอม ของฝ่ายภรรยา และชายม้งจะแอบมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่แต่งงานแล้ว เช่นหญิงที่เป็นหม้ายที่มีความยินยอมเท่านั้น

(๓) ชายหญิงม้งจะต้องไม่แสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกชอบพอกันต่อหน้าพ่อ-แม่ ของฝ่ายหญิงเด็ดขาด หรือในที่สาธารณะ

(๔) ห้ามไม่ให้ชายอื่นที่ไม่ใช่ม้งอยู่กับสาวม้งตามลำพังสองต่อสองในที่ลับตา

(๕) ห้ามให้พี่ชายม้งแต่งงานกับน้องสะใภ้

(๖) ห้ามแขกมีเพศสัมพันธ์ในบ้านม้งที่เข้าไปอาศัยอยู่

(๗) ห้ามตีกลองโดยพลกาลเด็ดขาด เพราะการตีกลองนั้นถือว่าเป็นเสียงสัญญาณของงานศพ ที่มีคนตาย ในหมู่บ้าน ซึ่งกลองเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่ใช้ในงานศพของม้ง และจะใช้ประกอบกับแคน

(๘) ห้ามยิงปืนโดยเด็ดขาด เพราะการยิงปืนนั้นม้งถือเป็นสัญลักษณ์ การยิงปืนเพื่อให้คนรอบข้างทราบว่าเป็น บ้านหลังนั้นมีคนตายเกิดขึ้น ดังนั้นม้งจึงห้ามไม่ให้มีการยิงปืนในบ้านเด็ดขาด

(๙) ห้ามใช้เงินในวันขึ้นปีใหม่ ๑ วันซึ่งจะมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในวันนี้จึงไม่ให้ใช้เงินเพราะม้ง มีความเชื่อว่าจะทำให้การทำมาหากินในปีถัดไป ไม่ได้ผลเท่าที่ควร หรืออาจจะจนก็ได้

(๑๐) ห้ามบริโภคอาหารที่เป็นข้อห้าม เช่น - มังลี จะไม่รับประทานม้ามของสัตว์ทุกชนิด - มั่งย่าง จะไม่รับประทานหัวใจของสัตว์ทุกชนิด - มั่งแหว่าง จะต้องไม่นำผลไม้ที่มีรสเปรี้ยวจากป่าหรือธรรมชาติมาบริโภคในบ้านเด็ดขาด - ห้ามไม่ให้เด็กชาย-เด็กหญิงม้งบริโภค ดินไก่อ่ กระเพาะไก่อ่ ไล่ไก่อ่เด็ดขาด เพราะม้งมีความเชื่อว่า เมื่อบริโภคดินไก่อ่แล้วจะทำให้เด็กหญิง-ชาย ชอบก้าวก่ายเรื่องของ

ผู้อื่นและจะทำให้ทำเรื่องอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ กระเพาะไก่ ไส้ไก่ เมื่อบริโภคแล้วจะทำให้เด็กไม่ฉลาด เพราะกระเพาะไก่ กับ ไส้ไก่จะไปห่อสมอง จนคิดไม่ได้

๘.๕ อาหาร

ชาวม้งมักจะรับประทานอาหารวันละ ๓ มื้อและมักจะไม่นิยมรับประทานอาหารว่างระหว่างมื้ออาหาร แต่ละมื้อมีประกอบด้วยข้าวและผัก และเนื้อสัตว์จำนวนน้อย เนื้อสัตว์และผักมักจะผัด นึ่งหรือต้ม พริก (ภาษาม้ง:kua txob) นิยมใช้ปรุงรสอาหารทุกมื้อ ชนิดของอาหารที่เตรียมไว้สำหรับแต่ละมื้อไม่แตกต่างกัน นิยมนั่งล้อมวงกินเป็นสำรับ อาหารหลักของม้งคือข้าว กินกับผัก พริก และเนื้อสัตว์ต้มหรือทอดใช้เครื่องเทศและสมุนไพรหลายชนิดรวมทั้งพริกไทย ตะไคร้ ผักชี กระเทียม หัวหอม สะระแหน่และขิง[๑] มีการใช้น้ำปลา น้ำมันหอย ซีอิ๊ว และซอสต่างๆอย่างแพร่หลาย

น้ำพริกผักชี ผีมือพี่น้อง ชาวม้ง ทำง่ายๆ มีเพียง ผักชี เกลือ และ พริกชี้หนู โขลกรวมกัน ทุกอย่างสดไม่มีการย่างเหมือนกับพี่น้องชาวไทยลื้อ แก่ลัมกับผักปลุกเองอย่าง บรีอคโคลี เห็ดนางฟ้า ดอกกะหล่ำ กะหล่ำปลี แครอท ผักกาด ถั่วฝักยาว ชาวม้งมีน้ำพริกหลายแบบเช่น น้ำพริกข่า น้ำพริกผักชี ที่มีทั้งแบบใส่มะเขือเทศและไม่ใส่มะเขือเทศ

ข้าวไหม้ม้ง ซึ่งเป็นข้าวน้ำนม ที่ชาวม้งไปเก็บเกี่ยวตอนที่ข้าวออกรวงสุกเพียง ๗๐ เปอร์เซ็นต์ แล้วเลือกเมล็ดข้าวที่สมบูรณ์ไปคั่วในกระทะเหล็ก แล้วนำไปสีจะได้ข้าวสารเม็ดสีทองพร้อมจมูกข้าวสมบูรณ์ นำไปหุงแบบเข็ดน้ำ ก็จะได้น้ำข้าวที่อุดมไปด้วยวิตามินมาเป็นน้ำซุปรสชาติหวานมันหอมอร่อย

๙. เมี่ยน

ชาวเมี่ยนมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศจีน บริเวณพื้นที่ราบรอบทะเลสาบตงถึงของแม่น้ำแยงซี ชื่อ “เมี่ยน” เป็นชื่อที่ทางราชการตั้งให้หรือบางครั้งเรียก “อ้วเมี่ยน” ภาษาที่ใช้อยู่ในตระกูลจีน – ทิเบต สาขาแม้ว – เย้า ส่วนภาษาพูดจะพัฒนามาจากกลุ่มภาษาหนึ่งของชาวหมาน ภาษาเย้าปัจจุบันแบ่งเป็นภาษาถิ่นย่อยได้ ๓ ภาษา คือ ภาษาเมี่ยน ภาษาปุ่น และภาษาลักจา ชาวเมี่ยนไม่มีอักษรจึงได้นำอักษรฮั่นมาใช้ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะอยู่ในระดับต่ำลงมาจากต้นน้ำและไม่เป็นหุบเขา ในระดับความสูง ๑,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล จะตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม แซ่ตระกูล ลักษณะของบ้านเรือนจะปลูกคร่อมพื้นดิน ใช้ดินเป็นพื้นของบ้าน ผังบ้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาวใช้เป็นหน้าบ้านและหลังบ้าน หลังคามุงด้วยใบหวายหรือหญ้าคา ส่วนฝา

บ้านจะใช้ไม้แผ่นหรือไม้ไผ่ทาบปล้อง ชาวเมียนมานิยมสร้างสิ่งปลูกสร้างไว้หลังบ้าน สิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น ยุงข้าว เล้าหมู จะสร้างไว้ด้านหน้าบริเวณประตูใหญ่ของบ้าน

๙.๑ ภาษา

ภาษาเมียนมาเป็นภาษาตระกูลจีน-ทิเบต สาขาแม้ว-เย้า คำศัพท์ใกล้เคียงกับภาษาจีนกวางตุ้ง เขียนด้วยอักษรจีน มีพยัญชนะ ๓๓ เสียง เป็นตัวสะกดได้ ๙ เสียง สระมี ๑๐ เสียง เป็นสระเดี่ยว ๘ เสียง สระประสม ๒ เสียง เป็นภาษาคำโดด ไม่มีการผันคำตามกาล คำขยายอยู่หลังคำถูกขยาย เช่น อ่วม (น้ำ) + จอม (ร้อน) เป็น อ่วมจอม (น้ำร้อน) เรียงประโยคแบบ ประธาน-กริยา-กรรม

๙.๒ เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของชาวเมียนมาจากตำนานที่บันทึกไว้ในหนังสือเดินทางข้ามเขตภูเขา (เกียน เซ็น ป็อง) ที่ชาวเมียนมาได้คัดลอกกันต่อๆ มาจนถึงทุกวันนี้ ระบุให้ลูกหลานชาวเมียนมาปิดร่างกายของผืนหู ผู้ให้กำเนิดเมียน โดยใช้เสื้อลาย ๕ สีคลุมร่างกาย เข็มขัดรัดเอว ผ้าเช็ดหน้าลายดอกไม้ ผูกที่หน้าผาก กางเกงลายปิดกัน ผ้าลายสองผืนปิดที่ขา เชื่อกันว่าจากตำนานนี้เองทำให้ชาวเมียนมาใช้เสื้อผ้าคาดเอว โปกศีระชะและกางเกงที่ปักด้วย ๕ สี

ยุคที่การค้าขายยังไม่เข้าไปถึงชุมชนชาวเมียนมา ส่วนใหญ่นิยมใช้สีปักลายเพียง ๕ สีเท่านั้น คือ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน สีเขียว และสีขาว ในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา ชาวเมียนมาปักลายผ้ามากขึ้นและใช้สีต่างๆ เพิ่มมากขึ้น การปักลายและการใช้สีสันทในการปักลายในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันบ้างตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น การปักลายผ้าทุกวันนี้หญิงชาวเมียนมาก็ยังคงแต่งกายตามแบบฉบับที่ระบุไว้ในตำนานได้อย่างเคร่งครัด ผ้าที่เมียนมานำมาปักนั้นเป็นผ้าทอมือ กล่าวกันว่าเมียนมาเคยทอผ้าใช้เอง แต่เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในเมืองน่านและประเทศไทย แล้วค้นพบว่าผ้าทอมือของไทยที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศเมียนมาและประเทศไทย เหมาะแก่การปักลาย จึงได้ซื้อผ้าทอมือของไทยมาปักและปักลายจนกลายเป็นความนิยมของเมียนมา

ชาวเมียนมามีลักษณะการแต่งกาย การใช้สีสันท จะแตกต่างกันบ้างเพียงเล็กน้อย เมื่อแต่งกายตามจารีตประเพณีก็พอจะทราบได้ว่ามีถิ่นฐานอยู่ในท้องถิ่นใด แต่มีบ้างที่กลุ่มที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน จะมีการลอกเลียนแบบซึ่งกันและกันบ้าง การปักลายเมียนมาจะจับผ้า และจับเข็มแตกต่างกับเผ่าอื่นๆ เมียนมาปักผ้าจากด้านหลังผ้าขึ้นมายังด้านหน้าของผ้า ชาวเมียนมาจึงต้องจับผ้าให้ด้านหน้าคว่ำลงเมื่อปักเสร็จแต่ละแถวแล้วก็จะม้วนและใช้ผ้าที่ห่อไว้ อีกชั้นหนึ่งเพื่อปกป้องกันสิ่งสกปรกต่างๆ การปักลายเสื้อผ้าเพื่อใช้ทำเป็นเครื่องแต่งกาย และของใช้ตามจารีตประเพณี เมียนมาปักลาย ๔ แบบ คือ การปักลายเส้น (กิว กิว) การปักลายขัด (โฉ่ง เจี่ยม) การปักลายแบบกากบาท (โฉ่ง ดับ ยัด)

การเรียกชื่อลายปัก ในการปักลายสตรีชาวเมียนมาจะต้องจดจำชื่อ และวิธีการปักลายไปพร้อมๆ กัน สำหรับการปักลายซัด (โฉ่ง เจียม) และลายกากบาท (โฉ่ง ดับ ยัด) ส่วนใหญ่จะเป็นลายเก่าที่เรียกเหมือนกัน นอกจากนี้สตรีชาวเมียนมาบางคนที่มีความเฉลียวฉลาดอาจประดิษฐ์ลายปักใหม่ๆ ขึ้นมาโดยการนำส่วนประกอบของลายต่างๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน หรือดัดแปลงเป็นลายปักใหม่แล้วตั้งชื่อเรียกใหม่ แต่โดยทั่วไปแล้วจะเรียกชื่อที่คงลักษณะเด่นของลายเดิม เช่น ลายปักหมวกขององค์ผู้บริสุทธิตั้ง ๓ (ฟามกุน) เป็นลายที่ปรับปรุงมาจากลายฟามซิง บางครั้งลายปักแบบกากบาทแต่ลายนี้มีรายละเอียดแตกต่างกันด้วย และบ่อยครั้งพบว่าเมียนมาเรียกชื่ออย่างเดียวกัน แต่เป็นลายปักแตกต่างกันก็มี แต่อย่างไรก็ตามชื่อลายปักที่เมียนมาเรียกกันจะมีความหมายที่สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ คือ ความเชื่อ วิธีการปักลายที่ขผลทางการเกษตร ถึงแม้ชาวเมียนมาจะปักลายตามความเชื่อนี้ แต่ก็ไม่ได้ถือว่าลายปักเป็นเครื่องรางของขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ การปักลายจึงเน้นความสวยงามมากกว่าที่จะเป็นเครื่องรางของขลัง

การแต่งกายผู้หญิงชาวเมียนมา นุ่งกางเกงสีน้ำเงินหรือสีดำ เนื้อผ้าหยาบ ด้านหน้าของกางเกงปักด้วยลวดลายเป็นดอกดวงละเอียดสวยงาม เสื้อเป็นเสื้อคลุมคอแหลมรูปตัววี สีดำหรือสีน้ำเงินเข้มยาวถึงข้อเท้าด้านหน้าตลอด ติดไหมพรมสีแดงที่อกเสื้อ รอบคอลงมาถึงหน้าท้องเสื้อ ผ่าด้านข้างทั้ง ๒ ข้าง ตั้งแต่เอวลงไป เวลาสวมชายผ้าด้านหน้าทั้ง ๒ แฉกไขว้กัน และพันรอบเอวไปผูกเงื่อนด้านหลัง ส่วนแผ่นหลังปล่อยไว้ ออกเสื้อถักติดกันด้วยแผ่นเงินสีเหลี่ยมผืนผ้าขนาดหัวเข็มขัด ผมนจะทาด้วยซี่ผึ้ง เหนียว และพันด้วยผ้าสีแดงทับด้วยผ้าสีน้ำเงินบนดำ ชายทั้ง ๒ ข้างปักด้วยลวดลายดอกดวงทั้งดงาม เวลาแต่งงานจะมีเครื่องประดับผมที่สวยงามแผ่นใหญ่คลุมบนผ้าโพกผมอีกที เครื่องประดับทำด้วยเงิน ต่างหูเป็นวงกลม มีศรผ่ากลาง ห่วงคอมมีตั้งแต่ ๑ - ๕ ห่วง มีกำไลข้อมือและแหวน ส่วนการโพกศีรษะของผู้หญิงชาวเมียนมามี ๒ แบบ คือ แบบหัวโตนิยมใช้สีหนักออกไปทางสีแดง เรียกว่า เมียนแดง หรือ เมียนชิ และแบบหัวกลม นิยมใช้สีหนักออกไปทางสีเขียว เรียกว่า เมียนขาว หรือ เมียนแปะ

การแต่งกายผู้ชายชาวเมียนมา นุ่งกางเกงสีดำ หรือน้ำเงินเข้มคล้ายกางเกงจีน ขอบขากางเกงขลิบด้วยไหมสีแดง สวมเสื้อดำหรือน้ำเงินเข้ม (นิยมใช้ผ้าแพร) ผ่าอกไขว้ไปข้างๆ เล็กน้อย มีลวดลายติดอยู่เป็นแถบตามแนวที่ผ่าลงมาติดกระดุมเงินเป็นรูปกลมๆ ที่คอตามแนวไปรักแร้ลงไปที่เอว เสื้อยาวคลุมเอวไม่สั้นเหมือนของชาวม้ง ส่วนเครื่องประดับใส่ต่างหูเงินเป็นรูปกลม ตรงกลางมีลูกศรชี้ลงมา ไม่สวมกำไลมือและห่วงคอ²⁹

²⁹ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, ผ้าพื้นเมืองน่าน,(เชียงใหม่ : แม็กซ์พริ้นติ้ง,๒๕๕๕), หน้า ๔๗ - ๔๘.

๙.๓ ประเพณีและพิธีกรรม

(๑) พิธีบวช (กว่าตัง)

คำว่า "กว่า ตัง" ในภาษาเมียนมีความหมายว่าแขวนตะเกียง ซึ่งเป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดความสว่างขึ้น และเมียนเองก็จะถือว่าผู้ที่ผ่านพิธีนี้แล้ว จะมีตะเกียง ๓ ดวง พิธีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิเต๋า เป็นพิธีที่ทำเฉพาะผู้ชายเท่านั้น ถือเป็น การสร้างบุญบารมีให้กับตนเอง ทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ และเป็นผู้สืบสกุล ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าพิธีกรรมนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีเพียงแต่คำบอกเล่าจากการสันนิษฐานของผู้อาวุโสว่า พิธีกว่าตัง นี้มีมานานมากแล้ว คงจะเป็น "ฟามชิงฮู้ง" เป็นผู้บัญญัติให้ชาวเมียนทำพิธีนี้ เมื่อประมาณ ๒๓๖๑ ปีมาแล้ว เพราะ ฟามชิงฮู้ง เป็นผู้สร้างโลกวิญญานและโลกของคน ฟามชิงฮู้ง จึงบอกให้ทำพิธีกว่าตัง เพื่อช่วยเหลือคนที่ตายไปให้ได้ขึ้นสวรรค์ หรือไปอยู่กับบรรพบุรุษของตนเอง จะได้ไม่ตกลงไปในนรกที่ยากลำบาก พิธีนี้เป็นพิธีบวชพิธีแรกซึ่งจะทำให้กับผู้ชาย เมียน โดยไม่จำกัดอายุ ในประเพณีของเมียน โดยเฉพาะผู้ชายถ้าจะเป็นคนที่สมบูรณ์จะต้องผ่านพิธีบวชก่อน

พิธีกว่าตัง หมายถึงพิธีแขวนตะเกียง ๓ ดวง เป็นพิธีที่สำคัญมาก เพราะถือว่าเป็นการสืบทอดตระกูล และเป็นการทำบุญให้บรรพบุรุษด้วย ในการประกอบพิธีกว่าตังนี้ จะต้องนำภาพเทพพระเจ้าทั้งหมดมาแขวน เพื่อเป็นสักขีพยานว่าบุคคลเหล่านี้ว่าได้ทำบุญแล้ว และจะได้ขึ้นสวรรค์เมื่อเสียชีวิตไป จุดสำคัญของพิธีนี้คือ การถ่ายทอดอำนาจบุญบารมีของอาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งในขณะที่ทำพิธีนี้จะมีฐานะเป็นอาจารย์ (ไซเตี้ย) ของผู้เข้าร่วมพิธีอีกฐานะหนึ่ง และผู้ผ่านพิธีนี้จะต้องเรียกผู้ที่ถ่ายทอดบุญบารมีนี้ว่า อาจารย์ตลอดไป ผู้เป็นอาจารย์ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเสมอไป แต่ต้องผ่านการทำพิธีกว่าตัง หรือพิธีบวชขั้นสูงสุด"โต้ว ไซ" ก่อน เมื่อผ่านพิธีนี้แล้ว จะทำให้เขาเป็นผู้ชายที่สมบูรณ์ เขาจะได้รับชื่อใหม่ ชื่อนี้จะปรากฏรวมอยู่รวมกับทำเนียบวิญญานของบรรพบุรุษของเขา ซึ่งเป็นการสืบต่อตระกูลมิให้หมดไป เมื่อเขาเสียชีวิตเขาสามารถไปอยู่กับบรรพบุรุษที่ (ย่าง เจียวต่ง) และอาจจะลงไปอยู่ในที่ต่ำซึ่งเป็นที่ไม่ดีหรือนรกก็ได้

พอเวลาลูกหลานทำบุญส่งไปให้ก็จะไม่ได้รับ เพราะไม่มีชื่อ นอกจากนี้ผู้ผ่านพิธี (กว่า ตัง) ยังจะได้รับตำแหน่งศักดิ์นาชั้นต่ำสุดของโลกวิญญาน จะได้รับบริวารทหารองครักษ์ ๓๖ องค์ และทำให้ภรรยาเพิ่มเป็น ๒๔ องค์ ดังนั้น ผู้ชายเมียนทุกคนต้องทำพิธี (กว่า ตัง) จะใช้เวลาในการทำพิธี ๓ วัน เป็นพิธีถวายตัวแก่เทพเจ้าเต๋า เพื่อวิญญานจะไปอยู่ร่วมกับบรรพชนและมีเทพ (ฮู้ง อีน) มาดูแลปกป้องรักษาเมื่อสิ้นชีวิตลง และจะทำให้เขาเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะเข้าร่วมพิธีต่างๆของเผ่าได้ ทุกพิธี ช่วงที่ทำพิธีนี้ผู้เข้าร่วมจะต้องกินเจและถือพรหมจรรย์ ตามประเพณีแล้วผู้ชายเมียนทุกคนจะต้องเข้าพิธี (กว่า ตัง) ซึ่งจะไม่จำกัดอายุ จะน้อยหรือมากก็ได้ และจะมีชีวิตหรือไม่ก็ได้ การผ่าน

พิธี (กว่า ตัง) ยังสามารถทำให้ประกอบพิธีกรรมหลายอย่างได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการทำกิจกรรมงานอื่น ๆ ก็จะได้รับเกียรติ

สำหรับชายที่แต่งงานแล้วเวลาทำพิธีบวช ภรรยาจะเข้าร่วมพิธีด้วย โดยจะอยู่ด้านหลังของสามี และการทำพิธีสามารถทำได้พร้อม ๆ กันหลาย ๆ คนก็ได้ แต่คนที่ทำนั้นจะต้องเป็นญาติพี่น้องกัน หรือนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน เมียนเรียกว่า(จ้วง เมียน) หลังจากผ่านพิธีนี้แล้ว ผู้ทำพิธีจะได้รับชื่อผู้ใหญ่ และชื่อที่ใช้เวลาทำพิธีด้วยเรียกว่า (ผะ บัว) การบวชแบ่งออก ๓ ระดับ คือ

(๑) กว่าฟามทอยตัง เป็นการบวชซึ่งถือว่าอยู่ในระดับต่ำที่สุด ใช้เวลาในการประกอบพิธี ๓ วัน ๓ คืนเท่านั้น

(๒) กว่าเซียดฟิงตัง เป็นการบวชที่ถือว่าอยู่ในระดับกลาง มีพิธี ๗ วัน ๗ คืน

(๓) โต้วไซ หรือ กว่าต้าล่อตัง ถือว่าเป็นการบวชที่ใหญ่ที่สุด ใช้เวลาในการประกอบพิธี ๗ วัน ๗ คืน

การบวชทั้ง ๓ ระดับนี้ มีทั้งการบวชแบบเดี่ยวและแบบควบกัน

(๑) การบวช กว่าฟามทอยตัง เพียงอย่างเดียว

(๒) การบวช กว่าเซียดฟิงตัง หรือ กว่าเซียดโต้ว ที่รวมกับการบวช กว่าฟามทอยตัง

(๓) การบวช กว่าต้าล่อตัง ที่รวมกับการบวชกว่าฟามทอยตัง

ในการเข้าพิธีบวชนี้ในหมู่บ้านเครือญาติ จะมีมีการตรวจสอบหลักฐานของแต่ละคนจาก "นินแขงเปิ่น" คือ บันทึกวันเดือนปีเกิดหรือสูติบัตร (เอ้โต้ว) คือ การปฏิบัติต่อกันมา และ "จาพินตาน" คือ บันทึกรายชื่อของบรรพบุรุษที่แต่ละคนถือครองอยู่

(๒) ประเพณีวันสารทจีน(เจี๋ยเจียบผย)

เจี๋ยเจียบผย หรือ เซียดหาเจียบผย (วันสารทจีน) ตรงกับวันที่ ๑๔ - ๑๕ เดือน ๗ ของจีน วันเซียดหาเจียบผยของเมียนจะมี ๒ วัน คือ วันที่ ๑๔ หรือเรียกว่า "เจี๋ยบผย" และวันที่ ๑๕ เรียกว่า "เจี๋ยบหือ" ก่อนถึงเซียดหาเจียบผย ๑ วัน คือวันที่ ๑๓ หรือที่เรียกกันว่า "เจี๋ยบฟาม" ชาวบ้านจะเตรียมของใช้สำหรับทำพิธี เช่น กระดาษเงิน กระดาษทอง และหาพินมาแกะไว้มาก ๆ เพราะในวันทำพิธีนี้ห้ามไปทำไร่ และเก็บพิน ส่วนคนที่ไปนอนค้างคืนไนไร่ก็จะทยอยกันเดินทางกลับบ้านในวันนี้ นอกจากนี้ยังทำขนมที่เรียกกันว่า "เจี๋ยบผยยั่ว"

วันที่ ๑๔ หรือ เจี๋ยบผยนี้ เชื่อกันว่าเป็นวันของคน ชาวบ้านจะไม่ไปไร่เข้าป่าล่าสัตว์ ไม่ทำงานใด ๆ วันนี้จะมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ เพราะเป็นที่เทพเจ้า เทพธิดา วิญญาณบรรพบุรุษเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่ มีการทำบุญกันทุกบ้านเรือน มีการขออภัยโทษแก่ดวงวิญญาณต่าง ๆ ให้เป็นอิสระ ลูกหลานจะต้องมีการทำพิธีบวงสรวง เผากระดาษเงิน กระดาษทอง ส่งไปให้วิญญาณบรรพบุรุษได้ใช้จ่าย วันที่ ๑๕ วิญญาณบรรพบุรุษจะได้คุ้มครองดูแลลูกหลาน

วันที่ ๑๕ หรือ "เซียดหาเจียบหือ" หรือเรียกอีกอย่างว่า "เมี้ยน ป้าย เหย" เชื่อกันว่าเป็นวันของผีจะมีการปลดปล่อยผีทุกตัวตน เพื่อให้มารับประทานอาหารที่ผู้คนทำพิธีให้ วันนี้ชาวบ้านจะอยู่กับบ้านไม่ให้ออกไปไหน ห้ามคนเข้าออกหมู่บ้าน ห้ามเด็ดใบไม้ใบตองทั้งสิ้น เพราะเชื่อว่าวิญญาณจะใช้ใบไม้ใบตองเหล่านี้ห่อของกลับไปเมืองวิญญาณ จะมีการพูดว่าใบไม้ ๑ ใบ เป็นที่อยู่อาศัยของวิญญาณ ๑ ตัว เมี้ยนจึงไม่เก็บใบไม้ต่าง ๆ ในวันที่ ในวันนี้ก็จะเป็นอีกวันที่ชาวเมี้ยนไม่ไปทำไร่นา เพราะดวงวิญญาณต่าง ๆ ออกเดินทางกลับบ้านเมืองของตน เมี้ยนเชื่อว่าถ้าออกไปไหนมาไหนละก็อาจจะชนถูก และเหยียบถูกโดยที่เราไม่รู้ และอาจทำให้เราป่วยเมื่อเราไปไปทำถูกดวงวิญญาณเหล่านั้น

วันที่ ๑๖ ก็จะเริ่มปฏิบัติงานตามปกติ เพราะเชื่อว่าวิญญาณที่ถูกปล่อยมานั้น ถูกเรียกกลับไปหมดแล้ว ดวงวิญญาณไม่สามารถมารบกวนเราได้แล้ว ดวงวิญญาณจะถูกเรียกกลับแล้ว ก็ต้องไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ที่ตนอยู่ เมี้ยนจะทำพิธีเจียเจียบเหยอย่างนี้เป็นประจำทุกปี เพื่อให้ดวงวิญญาณได้มารับอาหารไปกินใช้ในแต่ละปี และให้ดวงวิญญาณมาช่วยคุ้มครองครอบครัว ตลอดจนกระทั่งหมู่บ้านของชาวเมี้ยน

พิธีบวช จะจัดขึ้นในช่วงหลังจากเสร็จการเก็บเกี่ยวพืชผลเรียบร้อยแล้ว ให้กับกลุ่มผู้ชาย ที่อยู่ในสายสกุลเครือญาติเดียวกันและอยู่ในลำดับชั้นรุ่นเดียวกัน เพื่อเป็นการอุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษ บิดามารดา และสร้างเสริมคุณธรรมทางจิตวิญญาณให้สูงขึ้น การบวชมี ๒ อย่างคือ การบวชน้อย จะใช้เวลา ๒-๓ วัน และการบวชใหญ่ (พิธีโตไซ) จะใช้เวลานานถึง ๗ วัน นอกจากนี้ก็มีพิธีแต่งงาน พิธีวันปีใหม่ (ถือตามคติของจีน คือตรงกับตรุษจีนของทุกๆปี) พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ (จะจัดขึ้นปีละ ๔ ครั้งเป็นอย่างน้อย) และพิธีเลี้ยงผีฟ้า เป็นต้น

๙.๔ ความเชื่อ

ความเชื่อแบบดั้งเดิมของเข่าคือ ความเชื่อเกี่ยวกับผี (Animism) โดยเชื่อว่า ทุกหนทุกแห่งมีผีสิงสถิตอยู่ทั้งสิ้น มีทั้งผีดีและผีร้าย แต่ผีที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ที่สุดคือ ผีใหญ่ ซึ่งมีทั้งหมด ๑๘ ตน ในพิธีใหญ่จะมีการนำภาพผีใหญ่มาประดิษฐานในพิธีนั้นๆ และหมอผีผู้ประกอบพิธีจะต้องแต่งตัวใส่ชุดใหญ่ด้วย เข่าเชื่อว่า มนุษย์เมื่อตายไปแล้ว วิญญาณจะเดินทางไปสู่โลกของความตาย ซึ่งมีทั้งแดนที่ดีคือแดนสวรรค์และแดนไม่ดีคือแดนนรก นอกจากนี้เข่ายังเชื่อว่าตามร่างกายของคนเรานั้น มีขวัญประจำตัวอยู่ตั้งแต่แรกเกิด เรียกว่า “ขวัญเปี้ยง” เมื่อเด็กอายุได้ ๑๒ ปี จะมีพิธีรับขวัญของคนหนุ่มสาวเรียกว่า “ขวัญววน” ซึ่งเชื่อว่ามีจำนวน ๑๑ ขวัญ ขวัญเหล่านี้ จะอยู่กับร่างกายตลอดไปจนกระทั่งตาย เมื่อตายไปแล้วก็จะกลายเป็นวิญญาณไปเกิดในภพใหม่ เข้าได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจีนเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็นภาษาเขียน ภาษาพูด ปรัชญาชีวิต วรรณคดี และพิธีกรรมบางอย่างที่แฝงด้วยลัทธิเต๋า และมีคัมภีร์คำสอนที่จารึกด้วยอักษรจีนด้วย

๙.๕ อาหาร

ชาวเมียน นิยมกินข้าวเจ้า (ข้าวสวย) ใส่ถ้วยพร้อมตะเกียบ ส่วนกับข้าวนิยมกินอาหารที่ปรุงสุกแล้ว ส่วนมากมีรสเค็มด้วยเกลือ Yao เมียนจะนิยมประเภตเนื้อสัตว์สำหรับรับประทานในระยะเวลายาว โดยเฉพาะการเก็บเนื้อหมู วิธีต่าง ๆ เหล่านี้สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

(๑) การแขวนเนื้อหมูไว้ใต้เพดานห้องในครัว ปล่อยให้รมควันไฟจนส่วนนอกมีสีดำคล้ายติดเขม่าไฟ จะสามารถเก็บเนื้อไว้ได้นาน เมื่อจะรับประทานก็แกะเนื้อด้านนอกทิ้ง เนื้อด้านในสภาพจะยังคงเหมือนเดิมอยู่

(๒) อ้อซุย คือเนื้อหมูที่นำมาดองจนเปรี้ยว โดยจะเอาเนื้อหมูมาหั่นเป็นชิ้น ๆ เรียงใส่ในไห และโรยเกลือให้ทั่วจนเต็มไห แล้วปิดปากไหให้แน่น หากขาดเอาหนังหมูมาสับ และเอาข้าวสุกมาใส่ จะทำให้เนื้อมีรสชาติเปรี้ยวเร็วขึ้น และสามารถเก็บไว้ได้นาน

(๓) อ้อบัวนซุย เนื้อดอง จะหั่นเนื้อเป็นชิ้นเล็ก ๆ เอาข้าวสารแช่น้ำ ๒-๓ ชั่วโมง แล้วนำมาตำให้ละเอียดจนเป็นข้าวผง เอามาคลุกกับเนื้อแล้วใส่น้ำเล็กน้อย จะสามารถเก็บไว้รับประทานได้ยาวนานเป็นปี โดยเอาใส่ไหไว้

(๔) อ้ออ้อซุย คือ เอาเนื้อมาทอดให้น้ำมันออก เมื่อสุกแล้วตัดมาไว้ให้เย็นก่อน แล้วเอามาใส่ไหปิดให้มิดชิด

(๕) หน่อไม้ดอง (แบซุย) ใช้หน่อไม้มาดองกับเกลือ ดองได้ทั้งหน่อหรือที่ซอยแล้วก็ได้ หน่อไม้ ๑ ไท ต่อเกลือ ๑/๒ กิโลกรัมใส่ให้เติมน้ำแล้วปิดฝา

(๖) ผัก กาดดอง (ไร่ซุย) จะเอาผักกาดมาหั่นฝอย แล้วเอาน้ำข้าวร้อน ๆ ใส่ดองไว้ประมาณ ๔-๕ วัน หรือจนกว่าผักจะเปรี้ยว แต่ถ้าดองมาก ๆ ก็ใส่น้ำข้าวปนข้าวสุกไปด้วย

(๗) แคบหมู (อ้อฟ้าว) เมื่อฆ่าหมูเมียนจะเลาะเอาไขมันที่ติดกับหนังหมูมาทอดในกระทะขนาดใหญ่ เพื่อให้ไขมันออกจนหมด ก็จะได้แคบหมู การเก็บนั้นจะต้องเก็บรวมกับน้ำมันในไหน้ำมันด้วย อาจจะมีเนื้อแดงที่ทอดสุกมาเก็บไว้รวมกันก็ได้ เมื่อถึงเวลารับประทานก็จะตักออกมาอุ่นให้ไขมันออก แล้วนำมาประกอบอาหารต่อ

(๘) น้ำพริกเนื้อ ของ ชาวเมียน มีส่วนผสมของเนื้อหมัก แล้วนำไปย่างไฟหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ โขลกรวมกับ พริก กระเทียม เกลือ ชিং รับประทานกับผักสดอีกเมนูอร่อยก็คือ หมูห่อใบชาป่า ชาวเมียนนำหมูสับมาคลุกเคล้ากับเครื่องเทศสมุนไพรปรุงรสแล้วนำไปม้วนกับใบชาป่าทอดจนสุก ชาป่าใบใหญ่กว่าชาทั่วไปไม่มีรสขมผาดวันนี้นี้ยังมีเมนูเด็ดอย่าง ไช้ม้วน โดยนำหมูสับมาปรุงรสม้วนกับไข่นั่นเทคนิคการทอดไข่ให้เป็นแผ่นโดยไม่ใช้น้ำมัน มีส่วนผสมของพริก กระเทียม ต้นหอม ผักชี และหอมแฉ้ม่า (เป็นต้นหอมของชาวดอย) และถั่วเน่า เริ่มจากโขลกพริกกับกระเทียมคั่ว ให้ละเอียดใส่ถั่วเน่าแผ่นย่างไฟจนหอม เกลือ ตำพอแหลกใส่ลงไป ต้นหอมแฉ้ม่า ผักชี รับประทานกับผักอย่าง ถั่วแขก หน่อไม้ มะเขือ ผักกาดกวางตุ้ง เรดโอ๊ค พิลเลย์โอเชเปิร์ก กับข้าวเหนียวดำดอย อาข่ามีน้ำพริก

หลายแบบ เช่น น้ำพริกถั่วลิสง น้ำพริกงา (คั่วขาวงา คั่วพริก คั่วกระเทียม โขลกรวมกันแล้วใส่ผักชี ต้นหอม) น้ำพริกมะเขือเทศในสำหรับจะมีน้ำพริกทุกมื้อ นอกนั้นก็จะเป็นอาหารพื้นเมืองแบบทางเหนือ ทว่าสูตรต่างกันเล็กน้อยเช่น ลาบอาข่า จะไม่ใส่เครื่องใน นำหมูสับมาคลุกเครื่องลาบและเลือดแล้วนำไปใส่ใบตองย่างไฟให้สุก ไม่ได้นำไปคั่วกับน้ำมันเหมือนชาวพื้นเมืองเป็นต้น

๑๐. ขมุ

ชาวขมุในจังหวัดน่านมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในประเทศลาว ชาวลาวเรียกขมุว่า “ลาวเทิง” หรือลาวที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ส่วนชาวขมุเรียกตนเองว่า “ขมุ” หมายถึง “คน” ใช้ภาษาออสโตรเอเชียติก สาขามอญ – เขมร สาขาย่อยขมุอิก ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะอยู่บนที่สูงตามชายเขา ระดับสูงจากน้ำทะเลประมาณ ๒,๕๐๐ - ๓,๐๐๐ ฟุต บ้านเรือนสร้างด้วยไม้ไผ่ ส่วนเสาและข้อใช้ไม้แผ่นประกอบ มุงหลังคาด้วยใบจาก ฝาบ้านใช้แฝก ขนาดครัวเรือนมีขนาดเล็ก ระบบเครือญาติให้ความสำคัญทั้ง ๒ ฝ่าย ลูกชายสามารถแต่งงานกับลูกพี่ลูกน้องได้ ส่วนลูกสาวจะต้องแต่งงานกับคนไม่ใช่ญาติ

การประกอบอาชีพทำเกษตรกรรมเป็นหลัก มีเครื่องดนตรีทำจากไม้ไผ่สด เมื่อเล่นแล้วก็ทิ้ง เช่น “โทรั้” หรือ “ดาว” ใช้มือตี “ซูล” ใช้เป่าแบบขลุ่ย และ “ตรีวิล” ดีดฆ้องทองเหลือง ดีดกลองที่มีลักษณะคล้ายฆ้องม้งกลมซึ่งด้วยหนังวัวหรือหนังควาย

๑๐.๑ ภาษา

มีพยัญชนะ ๑๗ เสียง เป็นตัวสะกดได้ ๑๕ เสียง สระมี ๒๒ เสียง เป็นสระเดี่ยว ๑๙ เสียง สระประสม ๓ เสียง มีความแตกต่างระหว่างสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว ไม่มีเสียงวรรณยุกต์แต่มีลักษณะน้ำเสียง ๒ แบบ คือ เสียงทุ้มใหญ่กับเสียงเบาแหลม เป็นภาษาที่มีแนวโน้มเป็นภาษาที่มีพยางค์เดียวมากขึ้นเช่นเดียวกับภาษาเวียดนาม คำกริยาไม่ผันตามกาล โดยทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนรูปคำเพื่อแสดงเพศหรือพหูพจน์ ยกเว้นคำสรรพนาม มีการลงอุปสรรค(หน้าคำ) และอาคม(กลางคำ) บ้างแต่จัดเป็นระบบไม่ได้ชัดเจนนัก การเรียงประโยคเป็นแบบ ประธาน-กริยา-กรรม มีคำสรรพนามแทนบุคคลมีรูปเป็นเอกพจน์ ทวิพจน์ และพหูพจน์ดังนี้

คำสรรพนาม	เอกพจน์	ทวีพจน์	พหูพจน์
บุรุษที่ ๑	โอะ	อะ	อิ
บุรุษที่ ๒ ชาย	แยะ	ซัว	ปอ
บุรุษที่ ๒ หญิง	ปา	ซัว	ปอ
บุรุษที่ ๓ ชาย	เกอ	ซ่น่า	นอ
บุรุษที่ ๓ หญิง	นา	ซ่น่า	นอ

คำสรรพนามที่ใช้เชื่อมประโยค ซึ่งตรงกับคำว่า อันที่ คนที่ ตัวที่ ในภาษาไทย ภาษาขมุจะใช้ว่ากัมหรือนัม มีการใช้คำสันธานน้อย โดยมากใช้ประโยคเรียงต่อกับเฉยๆ คำบุพบทมีไม่กี่คำ ที่ใช้มากคือ ตา หมายถึง ด้าน ที่ จาก ข้างใน และคำว่า ลอง ที่หมายถึง แถว บริเวณ

๑๐.๒ เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของชาวขมุไม่มีวัฒนธรรมในการทอผ้า มีเฉพาะขมุลื้อ ชาวขมุบางกลุ่มจึงนิยมสวมเสื้อผ้าสีดำหรือสีคล้ำเข้ม ผู้หญิงจะใช้ชิ้นลายขวางแบบไทลื้อ สวมเสื้อผ้าหนาสีน้ำเงินเข้มตัวสั้น ตกแต่งด้วยผ้าด้ายสีและเหรียญเงิน สวมห่วงเงินที่คอและกำไลข้อมือ โปกศีระชะด้วยผ้าสีขาวหรือสีแดง

๑๐.๓ ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีการสู่ขวัญหรือมัดแขนของชาวขมุ (ตูกตี) ใน ๑ ปี ทุกครัวเรือนจะมีการสู่ขวัญ ๓ ครั้ง

- (๑) ตูกตีหน่มม - สู่ขวัญปีใหม่
- (๒) ตูกตีตุรซุร - สู่ขวัญช่วงปลูกข้าว
- (๓) ตูกตีควาย - สู่ขวัญก่อนเกี่ยวข้าว

การสู่ขวัญส่วนใหญ่จะใช้ไก่คูในการทำพิธีและที่ขาดไม่ได้เลยคือ”พุงถ่อง”เหล้าไห

ทุกปีก่อนจะถึงช่วงฤดูทำไร่ ชาวเผ่าขมุจะจัดพิธีบนบานเทวดาฟ้าดินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและบรรพชนต้นตระกูล ช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลเพราะชาวเผ่าขมุมีความเชื่อต่อธรรมชาติ และเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนมีจิตวิญญาณทั้งสิ้น ชาวเผ่าขมุจะจัดพิธีบนบานเทวดาฟ้าดินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและบรรพชนต้นตระกูลช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล เพราะชาวเผ่าขมุมีความเชื่อต่อธรรมชาติและเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนมีจิตวิญญาณทั้งสิ้น พิธีกรรมบนบานขอฝนของชนเผ่าขมุเป็นพิธีโบราณที่มีมานานก่อนที่ศาสนาจะเข้ามาเผยแพร่ในประเทศเวียดนาม ศาสนาที่

เข้ามาในระแวกเวียดนามเป็นศาสนาแรกที่เข้ามาอย่างเต็มตัวคือศาสนาพุทธ แต่คนที่เวียดนามบางส่วนนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และผีบรรพบุรุษหรือเทพเจ้า ชาวเผ่าขมุมีความเป็นอยู่ทางด้านการเกษตรเป็นจำนวนมาก เลยมีความต้องการน้ำเพื่อที่จะใช้ในการใช้สอย ในช่วงฤดูทำไร่ ชนชาวเผ่าขมุจะเตรียมการจัดพิธีบนบานขอฝนกันอย่างคึกคักซึ่งเป็นหนึ่งในงานใหญ่ประจำปีของชาวขมุ จะมีหัวหน้าชนเผ่าเป็นคนจัดพิธี แม้วิธีการผลิตจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ชาวขมุไม่เคยลืมรากเหง้า ไม่เคยลืมประเพณีดั้งเดิมของตน ดังนั้นการจัดพิธีบนบานขอฝนก็เพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อและความเคารพนับถือบูชาเทวดาฟ้าดิน ก่อนที่จะเริ่มทำไร่ เพื่อให้มีน้ำฝนพอเลี้ยงต้นข้าวให้เจริญงอกงาม ถ้าไม่ทำการทำไร่ก็จะได้ไม่ผล

นอกจากนั้น ยังจะมีการร้องรำทำเพลง การทำอาหารของคนในชนเผ่า และเป็นประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมานาน เมื่อบนบานขอฝนจากเทวดาฟ้าดินแล้ว การทำไร่จึงจะได้ผลดี เครื่องเช่นไหไว้ในพิธีบนบานขอฝนก็เป็นสิ่งของง่ายๆ ที่ชาวบ้านทำเอง โดยแต่ละครอบครัวจะนำสิ่งของเหล่านั้นมาสมทบทำให้ถาดเครื่องเช่นไหมีความหลากหลาย เมื่อถึงเวลาทำพิธี ชาวขมุในหมู่บ้านจะมาร่วมกันอย่างพร้อมหน้า

๑๐.๔ ความเชื่อ

ชาวขมุนับถือผี(โไรย) มีพิธีเช่นไหว้ด้วย หมู ไก่ ข้าว เหล้า จะเลี้ยงผีในพิธีสำคัญๆต่างๆ มีทั้งผีป่า ผีบ้าน ผีน้ำ ผีหมู่บ้าน ทุกบ้านจะมีผีเรือน (โไรยกาง) ซึ่งเชื่อว่าประดิษฐานในบริเวณเตาหุงข้าวเวลา มีพิธีเลี้ยงผีจะมีการติด “ ฉลาว ” (ตแล้) ไว้ เป็นเครื่องหมายที่ปฏิบัติมาแต่โบราณ พิธีกรรมที่สำคัญของชาวขมุจะใช้ในการรักษาความเจ็บป่วย โดยจัดพิธีเลี้ยงผีด้วยไก่และหมู (ชู ฮเอ็ยร ชู เซ็อง) พิธีกรรมการฆ่าควาย(ซังฟ้าน ตร้าก) เพื่อรักษาผู้ป่วยหนัก พิผูกข้อมือ(ตุ๊กตี้)

๑๐.๕ อาหาร

กินข้าวเหนียวเป็นหลัก และกินเนื้อสัตว์และผักทุกชนิด อาหารประจำวันส่วนใหญ่จะเป็นจำพวกพืชผักต่างๆ ทั้งที่ปลูกไว้ในไร่ และพืชผักสวนครัว บางส่วนได้มาจากจากการล่าสัตว์ หาของป่า อาหารจำพวกหมู ไก่ จะใช้เฉพาะในพิธีกรรม การประกอบอาหารส่วนใหญ่จะใช้พริก เกลือ ผงชูรส และมักใส่ผักขี้ฉ้อ (กลู้ช) เพื่อให้มีกลิ่นหอมและมีรส เป็นแกงผักน้ำใส อาหารที่ชาวขมุชอบมากคือ ปลาหมก (กะ กูบ) ชาวขมุ จะหมักเหล้าไว้ใช้เอง เหล้าของชาวขมุ เป็นเหล้าอุเรียกว่า “ ปูจ ” ไว้ต้อนรับแขกผู้มาเยือน และในการเช่นไหว้ผี

๑๑. มลาบรี (ตองเหลือง)

ชนเผ่าตองเหลืองเรียกตนเองว่า “มลาบรี” มีความหมายว่า “คนป่า” แต่คนไทยวนหรือคนภาคเหนือเรียกว่า “ผีตองเหลือง” “ข้าตองเหลือง” หรือชาวม้งเรียกว่า “ม้ากู่” การเรียกชื่อว่า “ผีตองเหลือง” เรียกตามตามพฤติกรรมเร่ร่อนเสาะหาแหล่งอาหารโดยการเข้าป่าล่าสัตว์และเก็บพืชผักผลไม้มารับประทาน และสร้างที่พักเป็นเพิงด้วยใบตอง เมื่อบริเวณนั้นอาหารลดน้อยลงไปก็เร่ร่อนเสาะหาที่อยู่ใหม่ บังเอิญว่าชาวบ้านที่เคยพบชาวมลาบรีตั้งแต่เริ่มสร้างเพิงพัก สังเกตว่าเมื่อใบตองเริ่มเหี่ยวแห้งเป็นสีเหลือง ก็จะย้ายหนีไปอยู่ที่อื่น อีกทั้งลักษณะนิสัยของชาวมลาบรีเมื่อพบคนกลุ่มอื่นที่ไม่รู้จักคุ้นเคยก็จะรีบอพยพหนีทันที ชาวบ้านท้องถิ่นจึงเรียกว่า “ผีตองเหลือง”

การตั้งถิ่นฐานของมลาบรี ปกติจะอพยพตามลักษณะภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ โดยจะอาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ เป็นเวลา ๕-๑๐ วัน แล้วย้ายไปที่อื่นที่มีอาหารเพียงพอ รูปแบบในการอพยพในลักษณะวนกลับมาที่เดิม ในรัศมีประมาณ ๓๐ ตารางกิโลเมตร ในแต่ละปีเมื่อถึงฤดูกาลที่ต้องเร่ร่อนเข้าป่าเพื่อตีผึ้ง ต้องอพยพไปทั้งหมดบ้าน มลาบรีเป็นกลุ่มสังคมล่าสัตว์ พวกเขาจะสร้างที่พักชั่วคราวลักษณะเพิงที่พักของชนเผ่ามละสร้างจากไม้ไผ่คล้ายกับเพิงหมาแหงน ขนาดของเพิงจะขึ้นอยู่กับจำนวน สมาชิกแต่ละครอบครัว ภายในไม่มีการยกพื้น ใช้พื้นดินเป็นพื้นเพิงและนำหญ้าฟางแห้งหรือใบตองมาปูบนพื้น เวลานอนจะไม่หนุนหมอน แต่ตะแคงหนุนพื้น เพื่อให้สามารถได้ยินผีทำคนหรือสัตว์ที่เข้ามาใกล้เพิงพักได้ พวกผู้หญิงและเด็กจะอยู่ในกระท่อมที่สร้างบนภูเขาสูง เมื่อพวกผู้ชายไปล่าสัตว์หาของป่า หรืออาหารได้เพียงพอแล้ว จึงจะกลับไปหาลูกเมียครั้งหนึ่ง

ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวมลาบรี สันนิษฐานว่าอยู่บริเวณแม่น้ำโขงแขวงไชยะบุรี ประเทศลาว ในอดีตชาวมลาบรีตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายจังหวัด เช่น เชียงใหม่ เชียงราย น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ และเลย เป็นต้น แต่ปัจจุบันเหลือเพียง ๒ จังหวัด คือ จังหวัดน่านและจังหวัดแพร่ หมู่บ้านชาวมลาบรีในจังหวัดน่าน เช่น บ้านห้วยหยวก หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มี ๓๐ ครอบครัว จำนวน ๑๕๙ คน หมู่บ้านห้วยหยวกก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๐ มี นายศรี หิรัญศิริ เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน มีนายแก้ว นายป่า และนายทอง เป็นกรรมการหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวมลาบรีได้สัญชาติไทยทุกคนแล้ว

๑๑.๑ ภาษา

ภาษามลาบรี(Mlabri) หรือภาษาผีตองเหลือง เป็นภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรี ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยและประเทศลาว ภาษามลาบรีเป็นภาษาหนึ่งจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตร-เอเชียติก ภาษากลุ่มมอญ-เขมร สาขามอญ-เขมรเหนือ สาขาย่อยขมุ โดยสามารถแบ่งได้เป็น ๓ สาขาด้วยกัน คือสาขาที่พูดกันในประเทศลาวสาขาหนึ่ง ส่วนอีกสองสาขาพูดกันในประเทศไทย มีผู้พูด

ทั้งสิ้นราว ๓๒๔ คน พบในประเทศไทย ๓๐๐ คน (พ.ศ. ๒๕๒๕) ตามแนวชายแดนลาวของจังหวัดพะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เลย หรืออาจจะมีในจังหวัดอื่น ๆ พุฒภาษาลาวได้ด้วย นอกจากนั้นยังเข้าใจภาษาม้งและภาษาไทยถิ่นเหนือ อัตราการรู้หนังสือต่ำ พบในประเทศลาว ๒๔ คน (พ.ศ. ๒๕๒๘) ในแขวงไซบุรีตามแนวชายแดนไทย ต่างจากภาษาข่าตองเหลืองในลาวซึ่งอยู่ในภาษากลุ่มเวียต-เหมื่องตะวันตก³⁰

๑๑.๒ เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของชนเผ่า มละ ในสมัยก่อนจะใช้เปลือกปอกปกร่างกายและเพื่อความอบอุ่นของร่างกาย โดยมีวิธีการ คือ ไปลอกเปลือกจากต้นปอมาแล้วนำเปลือกของต้นปอ ไปทุบให้ละเอียดตากให้แห้ง แล้วนำมาทำเป็นเครื่องแต่งกายของชนเผ่า มละ ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งมีการทำแบบนี้มาเรื่อยๆ ชนเผ่ามละเล่าว่า ไม่มีการนำใบตองมาทำเป็น เครื่องแต่งกายอย่างที่สังคมเข้าใจในทุกวันนี้ เนื่องจากใบตองขาดง่ายและใส่ได้ไม่นาน สำหรับใบตองชนเผ่ามละจะใช้สำหรับทำเพิงพักอย่างเดียวเท่านั้น แต่มาปัจจุบันชนเผ่ามละ ก็หันไปใส่เสื้อผ้าเหมือนคนปกติทั่วไป ไม่มีการแต่งกายแบบดั้งเดิมให้เห็น จะมีให้เห็นก็แค่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านบางคนเท่านั้น

ธรรมเนียมอย่างหนึ่งของ ผีตองเหลือง คือ ชายหญิงทุกคนต้องเจาะหูทั้งสองข้างตั้งแต่เด็ก รูหูที่เจาะมีขนาดประมาณ ๐.๕-๑.๐ เซนติเมตร โดยใช้ไม้ไผ่เหลากลมปลายแหลม แทงลงไปบนเนื้ออ่อนบริเวณติ่งหู สมัยก่อนมักจะนำดอกไม้มาเสียบไว้ในรูหูเพื่อเป็นการประดับร่างกาย แต่ในปัจจุบันเมื่อติดต่อกับชนเผ่าอื่นๆ เช่น ม้งหรือเย้า ทำให้ธรรมเนียมนี้ลดความนิยมลงไป แต่ก็ยังมีปรากฏให้เห็นบ้างประปราย

๑๑.๓ ประเพณีและพิธีกรรม

(๑) ประเพณีการแต่งงาน

ในสมัยก่อนชนเผ่า มละ ไม่มีการทำพิธีกรรมอะไรเวลาหนุ่มสาวจะแต่งงานกัน หากว่าหนุ่มชอบสาวและสาวก็ชอบด้วย ทางฝ่ายชายก็จะพาพ่อและแม่ มาพูดคุยเจรจากับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง เมื่อครอบครัวของทั้งสองฝ่ายรับรู้และ ต่างตกลงปรองโองกัน ผู้ชายก็จะพาผู้หญิงไปปลุกบ้านอยู่อีกที่หนึ่งได้เลย โดยก่อนที่ผู้ชายจะขอสาวไปอยู่กับเขานั้น พ่อและแม่ของทั้งสองฝ่ายก็จะมีกรกล่าวอวยพรให้กับบ่าวสาวทั้งคู่ เมื่อทุกอย่างเสร็จทั้งสองก็จะไปใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ขณะเดียวกันเมื่อผู้หญิงแต่งงานแล้วต้องเปลี่ยนชื่อตามสามี เช่น สามีชื่อ อาลี ฝ่ายหญิงชื่ออะไรก็ตามแต่จะต้องเพิ่มคำว่า ยะ

³⁰ สุรียา รัตนกุล. นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาคที่ ๑: ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลจีน-ทิเบต. กทม. ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๓๑

เข้าไปนำหน้าชื่อและตามด้วยชื่อของสามี อย่างกรณีนี้ ฝ่ายหญิงต้องเปลี่ยนชื่อตามสามีก็จะเป็น ยะอาลี เป็นต้น “คำว่า ยะ ที่เป็นคำนำหน้าชื่อของภรรยา นั้นหมายความว่า ผู้เป็นภรณยานันเอง” ยะอาลี ก็คือ ภรรยาของอาลี เป็นต้น และหากมีลูกด้วยกันก็จะมี การตั้งชื่อตามพ่อ เช่น พ่อชื่ออาลี ลูกก็จะชื่อ อีลี อีตี เป็นต้น

ขณะเดียวกันในการแต่งงานของชนเผ่า มละ ก็มีข้อห้ามอยู่เหมือนกัน เช่น ห้ามแต่งงานกับเครือญาติเดียวกันไม่ว่าก็ยุคหรือที่ชั่วโครต หากรู้ว่าเป็นเครือญาติกัน ก็จะไม่มีการแต่งงานกัน อีกทั้งในสมัยก่อนชนเผ่า มละ ไม่มีการส่งเสริมให้ลูกหลานของเผ่าตนไปแต่งงานกับชนเผ่าหรือเชื้อชาติอื่น เพราะกลัวเรื่องโรคใหม่ เช่น เอ็ดส์ หรือกลัวว่าคนอื่นเขาจะรังแก หรือรังเกียจชนเผ่าของตน

ในปัจจุบันชนเผ่ามละ ก็ยังใช้การแต่งงานแบบสมัยก่อน ไม่มีการขอสินสอดทองหมั้น ไม่มีการหมั้น หรือจัดงาน ฆ่าหมูเลี้ยงแขก แต่เป็นลักษณะง่ายๆ คือ เอาญาติของทั้งสองฝ่ายมาคุยกัน หากทั้งสองรักกันและพ่อแม่ไม่ขัดข้อง ทั้งสองก็ถือว่าได้ว่าเป็นสามีภรรยา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมของชาวมลาบรี

๑๑.๔ ความเชื่อ

ในสมัยก่อนชนเผ่ามละเองก็เป็นชนเผ่าหนึ่งที่มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภูต ผีวิญญาณ ป่าเขาหรือธรรมชาติ สัตว์ป่า เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ก็จะมีการทำพิธีเรียกขวัญหรือไปทำพิธีขอมาอยู่ที่คิดว่าเขาได้ปลงวงเงินหรือลบหลู่โดยไม่ได้ลวงรู้มาก่อน ผู้เฒ่าผู้แก่จะทำห้วงกลมๆ โดยใช้ไม้ไผ่หลายห้วง แล้วไปทำพิธีบริเวณนั้นๆ โดยมีการกล่าวบทสวดเล็กน้อย หรือเวลามีคนไม่สบาย เป็นหนัก ลูกไปไหนไม่ไหว ก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ใช้ยาสมุนไพรรักษาให้ หรือบางทีก็ใช้คาถาเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากร่าง โดยคาถาที่ใช้ก็จะเป็นภาษาของ “ชนเผ่ามละ” เอง แต่ในปัจจุบันเรื่องการรักษาโดยการใชยาสมุนไพร ยังพอมืออยู่บ้าง แต่ก็ยังมีน้อย เนื่องจากเข้ารับรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ ส่วนเรื่องการเป่าคาถาอาคมในการรักษา เมื่อผู้รู้คนเก่าเสียไปก็ไม่ได้มีการสอนหรือสืบทอดต่อมาอย่างลูกหลาน ทำให้สิ่งเหล่านี้ได้เลือนหายไป

๑๒. ก่อ

ชาวก่อ หรือ ชาวอิมปี้ เป็นชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน ๒ จังหวัด คือ จังหวัดน่าน และจังหวัดแพร่ จากการสำรวจจำนวนประชากรอิมปี้ทำให้ทราบว่าปัจจุบันนี้มีชาวก่อในไทยเหลืออยู่เพียง ๓,๕๐๐ คนเท่านั้น ซึ่งนับว่าอิมปี้เป็นอีกหนึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในข่ายภาวะภาษาวิกฤตใกล้สูญ เช่นเดียวกับกับอีกหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ชาวก่อหรือชาวอิมปี้เล่ากันว่าบรรพบุรุษของเขอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาในประเทศสังคมนิยมจีน เมื่อประมาณ ๓๐๐ ปีมาแล้ว และมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเสือกิน ตำบลยอด อำเภอปง จังหวัดเชียงราย (ปัจจุบันคืออำเภอสองจังหวัดน่าน) และก็มีบางส่วนได้ย้ายจากหมู่บ้านเสือกิน มาอยู่ที่ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ และเรียกชื่อหมู่บ้านของตนว่า “บ้านอิมปี้” แต่คนอื่น ๆ เรียกว่า “บ้านดง” ชาวก่อ หรือ ชาวก่อ ตั้งถิ่นฐานอยู่หมู่บ้านสะเก็น ตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน มีภาษากลุ่มอิมปี้ที่บ้านดงเหนือและบ้านดงใต้ ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ แต่ในความคิดทางชาติพันธุ์ของชาวก่อไม่ใช่เป็นคนกลุ่มเดียวกัน แต่จากการสำรวจด้านภาษาจัดว่าทั้งชาวอิมปี้และชาวก่อใช้ภาษาอิมปี้ (Mpi) เหมือนกัน

๑๒.๑ ภาษา

ชาวก่อพูดภาษาจัดอยู่ในตระกูลภาษาทิเบโต - เบอร์มา (Tibeto - Burman) สายโลโลใต้ (Southern Lolo) กลุ่มย่อยฮาโนอิช (Hanoish) ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาของบิซู (Bisu) และฝูน้อย (Phu Noi) ภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาอิมปี้นี้กระจายอยู่ในบริเวณประเทศจีนตอนใต้และประเทศลาว ปัจจุบันภาษาอิมปี้มีคนพูดน้อยมากอยู่ในชั้นวิกฤตใกล้สูญ

๑๒.๒ ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีฝังศพเพิ่งจะยกเลิกไปเมื่อประมาณ ๒๐ ปีมานี้ บริเวณฝังศพจะจัดเรียงไว้เป็นสกุลง่าย ๆ ไป แถวสกุลง่าย ๆ กัน แล้วมีไม้ไขว้ไว้สามช่วงบนหลุม เป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าเป็นหลุมศพ มีพิธีการตายน้อย ที่ทำจากการหักพับไม้ไผ่ (ไม่มีการตัด) มุงด้วยผ้าทอ ในเขื่อนบรรจุด้วยข้าวของเครื่องใช้ ความน่าสนใจอีกสองอย่างอยู่ที่ ๑) การจัดงานศพ แต่ก่อนเมื่อมีชาวมปีตายเข้าก็ฝังบ้าย ตายบ้ายฝังกลางคืน ตายกลางคืนก็ฝังเช้า ๒) เรียกเทวดาว่า “ อ่าหล่า ” (เกี่ยวหรือไม้กับอัลเลาะห์-ศาสนาอิสลาม?) ชาวมปีนับถือเทวดา ที่ใช้ศัพท์คนละคำกับคำว่าผี มีสายสกุลที่ถือว่าสืบทอดบทบาททางลูกชาย [๘] มานานเพื่อติดต่อกับเทวดา เวลามีกงานประเพณีต่าง ๆ เช่น แต่งงานก็จะเอาของกินของแห้งใส่ถุงล้ะไปบอกกล่าวให้เทวดาได้รับรู้โดยผ่าน “ สือ ” นี้

บรรณานุกรม

- โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน. **วิถีไทเขินเชียงตุงและประเพณี ๑๒ เดือน เมืองเชียงตุง**. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน, ๒๕๕๐.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. **ลี้ะเมืองน่าน**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๐.
- ชัยวุฒิ ไชยชนะ. **จารึกท้ายคัมภีร์ใบลานวัดกาซ่อง ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, อักษรธรรมล้านนา**.
- ชัยวุฒิ ไชยชนะ. **จารึกท้ายคัมภีร์ใบลานนิสสัยห้าสิบชาติ ผูกต้น วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, อักษรธรรมล้านนา**.
- ญาดา ศรีเงินยวงและชนิรัตน์ สำเร็จ. **แกงไทย**. กรุงเทพฯ : แสงแดด, ๒๕๕๖.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ราชอาณาจักรลาว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๔๗.
- ประเสริฐ ญ นคร. **มา กาว ลาว ชนชาติ ในประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด**. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๙.
- ผู้ว่าราชการจังหวัดและคณะกรรมการจังหวัดน่าน. **จังหวัดน่าน.ม.ป.ท.** : ม.ป.พ., ๒๕๐๐.
- พนัส ทิพเมธี ยุทธพร นาคสุข และพีระพงศ์ มณีรัตน์. **อินทสรวิสุทธยานุสรณ์**. เชียงใหม่ : แม็กซ์พรีนติ้ง, ๒๕๕๖.
- รัตนาพร เศรษฐกุล. **ชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน**. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.
- ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชตำบลทุ่งไผ่. **ไทพวน**. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๓.
- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **โครงการศึกษา สสำรวจ ออกแบบ เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมเมือง บริเวณพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน**. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๕.
- สร้อยดี อ่องสกุล. **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙.
- สิริรักษ์ บางสุด และ พลวัฒน์ อารมณ. **โอชะล้านนา**. กรุงเทพฯ : แสงแดด, ๒๕๕๘.
- สุรียา รัตนกุล. **นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาคที่ ๑: ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและภาษาตระกูลจีน-ทิเบต**. กรุงเทพฯ : ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑.
- สมเจตน์ วิมลเกษม. **บรรณาธิการ. ไทลื้อเมืองน่าน**. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๕.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน. **ผ้าพื้นเมืองน่าน**. เชียงใหม่ : แม็กซ์พรีนติ้ง, ๒๕๕๕.
- สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. **นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านและจังหวัดน่าน**. น่าน : วิชาดีเทเลคอม, ๒๕๔๗.
- ห้างหุ้นส่วนจำกัดวุฒิเจริญ. **การขุดค้นทางโบราณคดีที่วัดหนองบัว บ้านหนองบัว หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน**. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๙.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน. **กลองปุงเมืองน่าน เสียงสวรรค์แห่งนันทบุรี**. น่าน : อิงค์เบอร์รี่, ๒๕๕๖.